

SLOVENKA

GLASILO SLOVENSKEGA ŽENSTVA

101 101 101 101 101 101 101 101 101 101 101 UREJUJE

IVANKA ANŽIČ-KLEMENČIČ. 101 101 101

101 IZHAJA V TRSTU VSAKEGA 25. V MESECU.

STANE ZA VSE LETO 6 K.; ZA POL IN ČETRTO

LETA RAZMERNO. 101 101 101 101 101 101 101 101 101

101 UREDNIŠTVO IN UPRAVNIŠTVO: TRST, ULICA

MOLINO PICCOLO 3. II. 101 101 101 101 101 101 101 101

~~~~~  
LETNIK V. 101 101 101 101 101 101 101 101 ŠTEVILKA I.

101 101 V TRSTU 25. JANUARJA 1901. 101 101  
~~~~~

VSEBINA. FRANCE PREŠEREN. IVAN MERHAR. TRST. —

O SPOLNI VZGOJI. DRAGOTIN LONČAR. PRAGA. — DAJ

NAM NAŠ VSAKDANJI KRUH! ZOFKA KVEDER. PRAGA. —

PESMI. VIDA. — ŽENSKÉ UČNE MOČI NA RUSKIH GIM-

NAZIJA. PROF. M. HOSTNIK. RYLSK. — NOVE SKLADBE.

— K. TRST. — NOVE KNJIGE. — BELEŽKE. 101 101 101 101
~~~~~

V TRSTU 1901. IZDAJE IN TISKA TISKARNA »EDINOST«. ODG. UREDNICA

IVANKA ANŽIČ, POR. KLEMENČIČ. 101 101 101 101 101 101 101
~~~~~

Man. Lohovský

Kavarni

„TRGOVINSKA“ in „NEMŠKA“

Kjer sta shajališči
vseh Slovanov v Trstu

priporoča lastnik **Anton Šorli**
Na razpolago so vsi slovanski in drugi
častniki.

Posebne shrambe za partijago cenjenim gostom.

„Slovenke“ lanski letnik

4. zvezek več izvodov
želi kupiti uredništvo „Slovenke“

Tržaška posojilnica in hranilnica

registrovana zadruga z omejenim poroštvom,

ulica S. Francesco št. 2, I. n.

(Slovenska Čitalnica).

Hranilne uloge se sprejemajo od vsakega, če
tudi ni ud zadruga in se obrestujejo po 4%.
Rentni davek od hranilnih ulog plačuje
zavod sam.

Posojila dajejo se samo zadružnikom in sicer
na uknjižbo po 5 1/2%, na menjico po 6%
na zastave po 5 1/2%.

Uradne ure so: od 9—12 dopoludne in od
3—4 popoldne.

Izplačuje se: vsaki ponedeljek od 11—12
dopoludne in vsaki četrtek od 3—4 po-
poludne.

Poštno hranilnični račun 816.004.

Odlikovan fotografski **A. Jerkič**
• • • atelier • • •
v GORICI

Gosposka ulica štv. 7.

edini zalagatelj c. kr. drž. uradniške zveze za Goriško,
sprejema vsa v fotografsko stroko spadajoča dela.

Novi, velikomestno urejeni atelier odgovarja
vsem modernim zahtevam te stroke.

Razglednice, lepše ka'ror vse dosedanje, 20—25 gld. tisoč.

Na zahtevo se pride fotografovat dotični kraj.

Nikaka skrivnost ni več,

da si napravi vsakdo doma
sam brez vsake priprave in težave najfineje likerje po fran-
coskem zistemu s pomočjo ekstratov; isti stanejo za vsakih
5 litrov likerjev in sicer: Tropinovec, Absint, Vermut, Ruski
pelinovec, Češki liker, Kimel po 80 kr; slivovec, rum,
češnjevce, alaš, alpski liker po 85 kr. in Konjak Benedik-
tinec, Chartreuse, Plzenski liker po 95 kr. Razpošiljam proti
predplačilu v znamkah ali s pošno nakaznico; po poštnem
povzetju 10 kr, več. Vsaki pošiljlatvi pridenen navodilo, kako
se napravi liker. Preprodajalcem, če naročijo več blaga, se
cene mnogo znižajo.

JOSIP GOMBAČ, TRST, ULICA GEPPA 16. II.

Gospa A.: „Kje kupuje svoj
kis?“ Vaše salate diše vedno
izvrstno!

Gospa B.: „Jaz nikdar ne
kupujem izgotovljenega kisa,
ampak si ga sama naprav-
ljam s priprostim primeša-
njem vode k dobro znani
kisovi esenci „Vinacet“.
Na ta način imam vedno
svež in dober kis, kajti iz-
gotovljen kis je navadno
pokvarjen, ali se pa pri
meni pokvari, ker je na-
pravljen iz slabe tvarine.
S tem prihranim mnogo,
ker 1 liter kisa me stane
le 15 stotink. Tako esenco
vdobite v vseh tukajšnjih
prodajalnicah z delikate-
semi in kolonijaln. blagom
kakor tudi v drogerijah po
1 krono steklenica 1/4 litra
in po 3 krone steklenica
1 litra.

Zahtevajte pa le izrečno
pravo esenco „Vinacet“.

Zastopstvo za Trst in Primorsko:
Ludvik Kogoy v Trstu,
ulica Farneto 5.

UREDILA IVANKA KLEMENČIČ.

SLOVENKA.

GLASILO SLOVENSKEGA
ŽENSTVA. • MESEČNIK.

==== V. LETNIK. ====

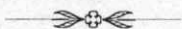
==== V TKSTU 1901. ====

IZDAJE IN TISKA TISKARNA

„EDINOST“.

Vsebina „Slovenke“. Leto V.

A—a.

Moji novi črevlji str. 263.

Abegg dr. H.

Narodna vzgoja (prevod) str. 85.

Abditus.

O ženi in njeni ravnopravnosti str. 82.
Upliv gospodarskega razvoja na ženo 178.

Adela.

Črtice iz življenja str. 250. Lojzek 276.
Ob novem vinu 278.

B. V.

Žensko pitanje u Hrvatskoj str. 234.

Demeter.

V leščevju str. 28. Nocturno 218. Pesem 242.

Dobova Mila.

Slovensko splošno žensko društvo 90.

Drofenik Rok.

Žena in politika str. 67. Ženski izobrazbi prosto pot 161. Ruski profesor o ženskem vprašanju na Slovenskem 181.

E. E.

V poročni noči str. 274.

Fofanov Konstantin M.

V pomladno noč. Prevel Ivan Prijatelj 278.

Glaser dr. Karol.

Hrosvita iz Gandersheima str. 315.

Golar C.

Pesmi: Polonica, Rosna šuma je zelena Pisane poljane Pesem. Kostanj je ozelenel str. 143. Memento! 256. Večer 274.

Hostnik M.

Ženske učne moči na ruskih gimnazijah str. 16.

Ivković Miloš.

Snohvatice Zmajovine str. 47. Crtice od Svetozara Čorovića 133. Jovan Ilijč 164.

Jakoby L.

Tožba, poslovenil Z. L. Mozirski 275.

Jovanović Jovan-Zmaj.

Bič gujinski str. 41.

—k.

Nove skladbe: Pod oknom. Zimska idila. Hrabroslava Volariča skladbe I. str. 19, 20.

Klemenčič Franjo.

Predlogi v rešitev žensk. vprašanja, poročilo str. 96. Stenografija in Slovenke 137.

Klemenčič Ivanka.

Žene izobraženih krogov na delu za prosveto str. 33. Prostitucija 154. Svoboda žen 169. Žensko vprašanje v istrskem deželnem zboru 201. Važna izjava o ženski

šolski izomiki 207. Aforizmi k organizaciji slov. ženstva 261. O razmerah proletarskih žen 285. Zavarovanje za starost in obnemoglost 298. Vseučilišče v Ljubljani in slov. ženstvo 299. Štiristoletnica hrvatske umetne književnosti 301.

Kristina.

Očetu str. 37. Kamenčki 92.

Kveder Zofka.

Daj nam danes naš vsakdanji kruh! str. 13. Emancipacija 53. Pri branjevki 115. Zimsko popoldne 119. Strti 121. Ženstvo na naših višjih državnih šolah 134. Tuje oči 193. Pravica do življenja, drama v 4 dejanjih 171, 208, 264. Ljubezen, jednodejanka 288.

Lavričeva Lina.

Mladi dnevi str. 95.

Lazarevič dr. Laza K.

Pri vodnjaku, prevela Leda str. 323.

Leda.

Slovenska kuhinjska šola v Trstu str. 152. Feminizem v zrcalu slovenskega novinstva 183. »Okusil zgodaj sem tvoj sad, spoznanje . . .« 196. Je-li Karol Veliki svetnik 220. Ruskin in žene (prevod) 237. Še enkrat: Karol Veliki — svetnik 257.

Ljuba.

Dopis z Dunaja str. 124.

Lončar Dragotin.

O spolni vzgoji, po dr. El. Blackwellovi str. 10, 38, 73, 92, 126.

Maehar J. S.

Umiranje. Prevel Anton Dermota 87.

Merhar dr. Ivan.

France Prešeren str. 1.

Mila.

O mraku str. 114. O maju 120. V ljubezni 120.

Nada.

Žena kot vzgojiteljica str. 144. Boj proti alkoholu 190. O detomorih 218. Vzgoja deklet 233. Javna predavanja 254.

Negri Ada.

Brez dela, prevel Z. L. M. str. 244.

Ninon Erançois de.

Neodkrit otok, prevel Rok Drofenik str. 247.

Nirvan.

Trenotki str. 244.

Podlesnik Ivan.

Odprto pismo str. 66.

Podslapinsky Slavoljub.

Ljubezen in zakon str. 109.

Poličević dr. M. S.

Politična in javna prava žen (prevod) str. 222.

Radič Stepan.

Slovanska politična tragedija. Poslovenil El. str. 69. Za slov. univerzo v Ljubljani, poslovenil F. I. 319.

Sava.

K strokovni organizaciji ženstva str. 313

Sever Adam.

Pripovedka o kmetu str. 25. Slepce Matija 42. O metulju 45.

Tehomil.

Zadrega str. 149.

Tetmajer Kazimir.

V nebesa (prevod s poljskega) str. 60.

Tominšek dr. Josip.

Ženstvo na naših višjih državnih šolah str. 81. Spremnica drugemu zvezku Jenkovih pesmi 102. Srbkinje in Bolgarke 149. Ženstvo na češki univerzi v Pragi pa uradna statistika 166. Fr. Prešeren, Poesien 226. Fr. Malograjski: »Z viharja v zavetje.« 227. »Prvi listi« 280.

Tvoreov Božidar.

Ženske v Rusiji str. 45, 117, 204, 279,
332. Nadežda Aleksandrovna Luhmanova
125. Marija Dmitrijeva Balaševa 242.
Pozno, pa še ne prepozno 302.

Utva.

Sinoči... str. 234. Solzam 237. Sveča
288. Noč 298. Pri kolovratu 315. Tvoje
strune 319.

V. R. Lačeveski.

Na divanu za podlistek str. 27. Kdo
in kaj 82.

Vanda.

Svetu str. 254. Najrajše 323.

Vdovičeva Mila.

Ženski študij na Ruskem str. 25.

Vida.

Pesmi: Molitev. Take oči. Po slo-
vesu str. 15. Pesem 82.

Zmagoslava.

Spomenik možu str. 63. Slava Sloven-
kam mesta Kranja 79.

Zorana.

Materi str. 34. Kresni spomin 222.

X. Y.

K poglavju: Alkoholizem str. 320.

LISTEK:

NOVE SKLADBE.

Str. 19, 48, 162.

NOVE KNJIGE.

Str. 20, 47, 75, 101, 133, 164, 226,
256, 280, 304, 334.

BELEŽKE.

Str. 22, 48, 79, 104, 134, 164, 198,
229, 256, 282, 306, 336.

P. n. prijateljicam in prijateljem

===== ob novem letu !

S tem zvezkom dovršuje »Slovenka« svoj peti letnik. O tem, za naše malenkostne razmere znamenitem razdobju bodi nam dovoljeno izreči našo najiskrenejšo zahvalo vsem požrtvovalnim sotrudnicam in sotrudnikom, ki niso postali »Narobe-Katoni«, da govorimo s Prešernom, marveč so vstrajali ob naši strani.

Zahvaljujemo se pa tudi cenjenim naročnicam in naročnikom, ki so nas gmotno podpirali v našem skromnem prizadevanju, da razširimo splošno obzorje slovenskega ženstva, in v boju proti nenravnosti in njenim vzrokom.

Sotrudnice in sotrudnike, naročnice in naročnike pa prosimo, da nam ostanejo zvesti tudi v novem letu ter da nam pridobivajo prijateljev, ki bi nam duševno in gmotno pomagali v uresničevanju našega programa, katerega pač ne treba več na široko razkladati.

Nobenih blestečih obljub za novo leto! Skušali bomo tudi v novem letu, da povzdignemo naš list na čim višje stališče. Skrbeli bomo za zdrava zabavo, pred vsem pa gledali na to, da bo naše ženstvo točno obveščeno o sodobnem gibanju in uspehih ženstva v drugih narodih. V beletristiki bomo se ozirali v prvi vrsti na slov. lepo knjigo ter nadaljevali s prevodi zlasti iz srbsčine. Prav biser slovanske literature se nam je posrečilo pridobiti v Macharjevi »Magdaleni«, katero nam je poslal g. Ant. Dermota iz Prage.

Tudi to lahko izdamo cenj. čitateljicam, da smo pridobili nekaj novih ženskih moči iz učiteljskih krogov, ki bodo nas seznanjale z razmerami in težnjami slovenskih učiteljic.

Do vseh prijateljev si dovoljujemo uljudno prošnjo, da bi nam blagovolili naznaniti naslove, na katere naj pošljemo „Slovenko“ na ugled!

V nadi, da se tekom prihodnjega leta končno utrdi stališče »Slovenke« ter se ji zagotovi obstanek, kličemo vsem: Veselo novo leto!

Uredništvo in upravništvo „Slovenke“

Trst, ulica Molino piccolo št. 3, II.

I

42222

... ŠTEV. 1. ...

... LETNIK V. ...

SLOVENKA

FRANCE PREŠEREN. IVAN MERHAR*).

Zadnja leta so praznovali slovanski narodi lepo vrsto stoletnic, spominjaje se tistih pogumnih in genijalnih svojih sinov, ki so — opazivši nov tok časa in odločilno trenotje za usodo svojih narodov — začeli dramiti svoje brate iz predolgega duševnega spanja in jih spodbujati h krepkemu delu na polju narodne prosvete, v koji edini so zrlji spas svojih narodov in up na boljšo bodočnost svojih ljudstev. S temi stoletnicami praznujejo slovanska plemena ob enem tudi prvi stoletni jubilej svoje pristno narodne slovanske kulture ali vsaj stoletnico njenega preporoda. Ti narodni prazniki slovanski ne slede slučajno tako blizu drug za drugim, ampak so v kavzalni zvezi med seboj, saj so vsi oni veliki Slovani — preporoditelji, kojih stoletnice obhajamo, bili sinovi iste dobe, saj so bili vsi navdahnjeni od istih idej, katere je porodila velika revolucija ob koncu XVIII. veka in jih dalje razvil zanosni boj za svobodo narodov in prostost posameznikov zoper tirane teles in tlačitelje duhov. Doba, v kateri so se porodili imenovani slovanski prvoboritelji, je bila protestna doba srca proti mrzlemu razumu; srce je povzdignilo glas proti stoletnim kodificiranim krivicam, tirjalo se je enako pravo za vse. To je bil evangelij trpečih, in Slovan, zdihujoč stoletja v sramotnih sponah, je zatrepetal koprnenja, in mali človek se je dvignil in poslal svetu izmed sebe prorokov nove dobe. Na Nemškem, Angleškem in Francoskem so začeli rušiti stanovske razlike, predprave plemstva in duhovništva so bile v veliki nevarnosti in

*) Čital na Prešernovem večeru v Trstu dne 23. decembra 1900.

so res dobile smrtni udarec. Slovanska plemena — izvzemši Ruse in Poljake — so bila v neugodnih časih absolutizma in centralističnih nakan zgubila svoje plemstvo, in tudi meščanstvo je bilo skoraj popolnoma potujčeno. Med avstrijskimi Slovani smo bila Slovenci menda na najslabšem, saj se je glasila čista slovenščina le daleč proč od mest in trgov, kjer je oblastno gospodovala nemščina, prepuščajoč pohlevni Slovenki le mesto med služinčadjo in med najnižjimi sloji. Brez romantiškega stremljenja, ki je propovedovalo povratak k naravi, ki je začelo naglašati pravice človeka in pobijati internacionalno stanovsko solidarnost, ki je ščitila kodificirane krivice samooblastne gospode, brez tega humanno nadvdahnjenega toka duhov bi bil preporod slovanskih plemen stvar nemogočnosti, kajti nekateri manjši slovanski rodovi so bili kot narodi doslej popolnoma brezpravni, in brez upoštevanja teh tako dolgo neopaženih duševnih sil v širokih masah narodov bi bila nemogoča slov. renesansa. Važno na romantizmu je tudi to, da so jeli romantiki posebno poudarjati važnost ustnega narodnega slovstva, ki je bilo zlasti pri Slovanih posebno bogato zastopano, in prav radi te prednosti slov. narodov so bili mnogi Neslovani nam sprva prijazni in so podpirali naše kulturne težnje, seveda ne predolgo, kajti kmalu se je vzbudila zavist in skrb, da bi ne prišli Nemci ob dosedanje nadvlado. —

Take so bile obče razmere med evropskimi narodi, tako je bilo v glavnih potezah duševno razpoloženje v Evropi, ko so nastopili Mickiewicz, Puškin, Prešeren in drugi preporoditelji. Ne smemo se čuditi, če najdemo pri vseh podobne poteze, ne

strmimo tudi, da je šlo njihovo strmljenje obče paralelno ter se je med seboj dopolnjevalo. Tedaj se je prvič s popolno določenostjo pojavila prej pod pepelom tleča misel o slovanski etnični sorodnosti, ki zahteva na polju duha solidarnost kulturnih teženj.

Če torej slave te dni vsi Slovani spomin našega velikega Prešerna, kažejo le, da razumejo duševno vez, ki je spajala vse slovanske prvake preporodniške dobe, oni spričujejo, da se zavedajo kulturnih namenov, ki so vsem Slovanom enaki; na drugi strani pa smo jim mi Slovenci hvaležni, ker časte v Prešernu ravnovrednega sobojevnika svojim duševnim herojem, dasi je bil le sin malega slovenskega naroda; hvaležni smo jim, da nas bodre s svojo pazljivostjo k vstrajnosti v boju za slovenske narodne ideale, ki so tudi njihovi ideali.

France Prešeren se je porodil dne 3. grudna l. 1800 v mali gorenjski vasi Vrbi, kjer je bil njegov oče Simon precej trden kmet. Pesnikova mati je bila vrlo plemenita in inteligentna slovenska žena, in ti dve lepi lastnosti je prejel od nje tudi njen ljubljeneec Francek. V dogledu sivega Triglava, v vznožju tiho sanjajočih Karavank, eno uro hoda od blejskega raja, je preživel bodoči slovenski pesnik prvih sedem let svojega življenja, morda edino srečna leta. Divna okolica in materina, ljubezni polna vzgoja ste bili gotovo velike važnosti za razvitek pesnikovega genija. Sedemleten deček je šel Prešeren v Ribnico, da bi hodil v šolo, kamor ga je poslal njegov prastric Jože Prešeren, tedaj župnik na Kópanju na Dolenjskem. Kako dolgo je bil tukaj, se ne ve, kakor tudi ni drugo, nego pusta kombinacija, kar domnevajo nekteri, da se je Prešeren tu navzel od Ribničanov njim lastnega, znanega humorja; bolj je utegnila vplivati Ribnica na dovtetnega dečka v jezikovnem oziru; saj se govori v ribniški dolini dovolj čista slovenščina. Kakor v ljudski šoli, tako je Prešeren tudi v gimnaziji v Ljub-

ljani izborno napredoval in dovršil srednje šole l. 1821. Šele naslednje leto se je vpisal kot pravnik na dunajskem vseučilišču, koje študije je končal 1826 l., dve leti pozneje pa je dosegel doktorsko dostojanstvo. Kot gimnazijski dijak že je mnogo občeval s 3 leta starejšim rojakom M. Čopom, koje prijateljsvo gotovo ni bilo brez pomena za poznejše književno delovanje Prešernovo, saj se je moral Čop že zgodaj baviti z raznimi slov. in neslovanskimi jeziki in njihovimi literaturami, če je mogel pritirati do znanja 19 jezikov. Znamenitejši še je bilo seveda bivanje Prešernovo na Dunaji, saj tu šele se je mogel koreniteje seznaniti z važnejšimi duševnimi strujami evropskih narodov, saj tedaj je bil Dunaj še veliko važnejše kulturno središče Nemcev nego je danes. Važno je, da so bivali na Dunaju nekateri glavni zastopniki nemške romantike, ki se mu je tako priljubila, da ga moramo imenovati v bistvu romantika. Da je že tedaj spoznal gigantski lik Byronov, to je zelo verjetno, saj je bil byronizem tedaj v Evropi zelo važen in je le najznamenitejši pojav romantike. Zanimivo, če ne važno, za razvitek pesnikov je, da je bil Prešeren na Dunaji nekaj časa učitelj mlademu Ant. grofu Auerspergu, ki se je pozneje proslavil kot nemški pesnik Anast. Grün; Grün sam je večkrat zatrjeval, da je bilo velike važnosti njegovo občevanje s Prešernom, za kar mu je bil tudi hvaležen. Vez, ki je spajala učitelja in učenca, je bila vroča ljubezen do skupne domovine, za katero sta se navduševala, čitajoč klasično delo Valvazorjevo: Die Ehre d. H. Kr. — Mimogrede naj omenim, da sta vzela oba velika pesnika iz Valvazorja snov o povodnjem možu, ki je odpeljal »zalo Uršiko« s plešišča pod lipo v Ljubljani; po globokejšem poetičnem razumevanju snovi moramo dati Prešernovi izpeljavi prednost pred Grünovo. — Iz istega Valvazorjevega dela je vzel Prešeren tudi zgodovinski okvir za svoj »Krst pri Savici.« — Splošno trdijo,

da se je Prešeren za svojega bivanja na Dunaji seznanil tudi z nadarjenim češkim pesnikom Frant. Lad. Čelakovskim, ki je baje vnel v našem pesniku vseslovansko misel, in katerega bi bil spremil Prešeren celo na Češko. Stvar je kriva, kajti Prešeren ni bil osebno znan s Čelakovskim, dopisovala si pa tudi nista pred l. 1831, torej ni mogel vzbuditi Čelakovski v Prešernu vseslovanske ideje in ga isti tudi ni spremil na Češko, pač je bil naš pesnik najbrže na Moravskem, in sicer kot domač učitelj v neki plemenitaški rodovini, za kar imamo tudi v »Poezijah« par opor, saj poje pesnik:

»Stoji Moravški trg Lesce«

(v pesmi: Judovsko dekle)

in draži svojo ljubico:

»Jaz popeljem se tje v Brno

Snubit Jud' nje krščene«

(v pesmi: Od železne ceste);

celo to, da imenitje v obeh slučajih »Judinje«, se mi zdi nekaj migljaj, in morda meri na kako nedolžno ljubavno razmerje, katero je doživel pesnik na Moravskem. Čehe omenja Prešeren poleg drugih Slovanov še večkrat v svojih pesnih. —

Kar se tiče vseslovanske ideje, oziroma pesnikovega zanimanja za vsa slovanska plemena, o katerem nihče ne more dvomiti, ki količkaj pozna Prešerna, si ne smemo misliti, da bi bil prišel mladi pesnik kot popoln ignorant na Dunaj, kajti zoper to govori dejstvo, da je občeval s Čopom, kakor zlasti tudi, da je hodil poslušat Metelka, ki je učil slovenščino na liceju, in neverjetno je, da bi bil mož, ki je bil sam vseslovanskega mišljenja in se trudil z drugimi navdušenimi Slovani, da bi izumil abecedo za vse Slované, da bi bil torej tak učitelj pozabil opomniti svoje učence na genetično zvezo slovenskega jezika in naroda z drugimi Slovani, če je čutil celo znani nam Valvazor potrebo opozoriti svoje čitatelje na to dejstvo. — Na Dunaji je mogel seveda dalje razvijati Prešeren z doma prinešene

kali, saj je občeval s tedaj že slavnim slavistom in rojakom Kopitarjem, saj je imel na Dunaju gotovo priliko, seznaniti se s sinovi raznih slovanskih plemen, ki so bili že privrženci nove narodnostne vere. Gotovo je prebiral tedaj na Dunaju ugledni časopis »Jahrbücher der Literatur«, kojim je bil tudi Kopitar marljiv sotrudnik in kjer se je toliko in od tako važnih avtoritet, kakor sta bila brata Grimma, tako priznalno govorilo o slovanskih, specijelno srbskih narodnih pesnih, kjer se je slava pela milemu, melanholično otožnemu značaju Slovanov, katerim se je že od Herderja sem proroškovala boljša bodočnost. Da, brez Čelakovskega se je razvila v Prešernu vseslovanska narodna misel, ki je bila le razširjena in idealizovano plemensko rodoljubje k slovenskemu narodu, kojega Prešernu pač nihče še ni odrekal. —

Tudi v občečloveškem oziru je bilo Prešernovo bivanje na Dunaju velike važnosti, saj so romantiki propovedovali svobodo, bratoljubje in nekako internacijonalne, kozmopolitične ideale. Najsilnejši zastopnik te struje je demonski Byron, ki je žrtvoval celo življenje za ideal, za svobodo tujega mu naroda. Ta največji lirik XIX. stoletja je mogočno vplival na večino prvih slovanskih pesnikov, kakor na Puškina, pri katerem se sploh govori o byronski periodi njegovega stvarjanja, dalje na Lermontova, ki je bil sploh nekaj ruski Byron in je tudi tako zgodaj in nesrečno umrl; tudi na mistično navdahnjenega Mickiewicza je Byronov očarujoči duh mogočno in trajno vplival. Tisti nesklad med življenjem in idealom, ki kot nekaka disonanca zveni iz srebrnih Prešernovih strun v mnogih njegovih divnih spevih, je sicer dedščina vse romantiške šole, vendar je izražena ta črta najmarkantneje in najbolj porazujoče v Byronovih pesniških proizvodih, v Byronu samem. Ali ne smemo misliti, da bi bil Prešernov veliki genij sploh v kakem oziru pasivno prenašal vpli-

vanje tujih duhov, ne rečem morda vpliv mnogoštevilnih, ne nad srednjo mero nadarjenosti in pesniške originalnosti se povspevših nemških romantikov, kakor so bili Bürger, Tieck, Novalis itd., — niti gigantskemu Angležu samemu se ni pokoril malega slovenskega naroda veliki sin Prešeren. Vse, kar je od zunaj bolj ali manj povzročeno, za vse to nahajamo v Prešernovem značaju in življenju tako tehtnih vzrokov, da se nam zdi podobnost z romantiki le nekaka slučajnost. Prešeren — mehek in plemenit po značaju — je zgodaj začel čutiti »življenja pezo«, kmalu je okusil sad spoznanja, in mladosti zorni ideali so se jeli majati. V velikomestnem življenju, kot ne zelo uvaževan domač učitelj, je kmalu jel spoznati, da gleda svet le na zunanost, zato je pač mogel iz trde skušnje izreči o svetu strogo sodbo:

»Sem videl čislati leto med nami,

Kar um slepi z golj'fijami, ležami.«

In mlad je moral biti še, ko je spoznal, da je zastoj vse dobrikanje sreče, pri tistem.

»Kogar v zibeli vidla je berača.«

Kako je moralo biti pri srcu za vse dobro in sveto navdušenemu, v boljšo bodočnost človešta verujočemu in za tem idealom se trudečemu mladeniču, ko je videl, kako ga v državni službi prekašajo puhloglavi protežiranci plemenitega stanu, njega, ki je z najboljšimi vspehi dovršil vse študije, ki je bil tudi kot uradnik najboljši delavec, kar je redka izjema med pesniki. Koliko duševne energije je porabil, da je — če tudi deloma podpiran od dobrodušnega strica — kot kmetijski sin dosegel doktorsko dostojanstvo, in zdaj, ko je menil, da bo vsaj v gmotnem oziru preskrbljen, je moral štiri leta brezplačno tlačaniti pri finančni prokuraturi v Ljubljani. Še le ko je l. 1831. iztopil iz državne službe, prebil naslednje leto odvetniški izpit, bil je saj za silo rešen najnujnejših skrbij, stopivši v pisarno dr. Chrobata, kojemu je bil 14 let najmarljivejši delavec. Ko so mu 1846. l. podelili samostojno advokaturo

v Kranju, bilo je skoraj prepozno, kajti v svoj planinski svet je šel le — umirat, in že tri leta pozneje se je zaprl grob, ob kojem je žalovala sicer velika množina ljudij, a ne morda po možu, kojega nocoj slavimo, po pravku slovenskih pesnikov, ampak le po plemenitem človeku in dobrem advokatu. — Ni slabo znamenje za našega slavljenca, da so ga rojaki tako lepo počastili na zadnji poti, ampak priča le, da je bil Prešeren mož, ki si je vedel pridobiti spoštovanje vseh, ki so občevali z njim. Ni jih motila menda edina slabost pesnikova, ki mu je tudi pomagala v prerani grob, slabost namreč, da je Prešeren zadnja leta prerad pil, saj so vedeli, da pije iz obupa, saj je ta hiba kar izginila v primeri z njegovimi vrlinami. Pripoveduje se, da je bil naš pesnik ljubljeneц otrok, in tudi to ni slabo spričevalo njegovega značaja, saj pesnik je v nekem oziru res otrok, ki se joka za malenkosti, ki se za malenkosti neprimerno raduje; no, ali si ga upa karati kdo radi tega? Ali ni pesnik kakor harfa, na katero igra najlahnejši veterček in najstrašnejši orkan? — Prav radi tega je Prešeren tako veliki pesnik, kjer je tako lep, po njegovem geniju mojstersko stiliziran jek svojega časa. Iz njegovih nemnogoštevilnih, a tako globokih, tako raznovrstnih poezij slišimo liki iz fonografa glas pesnikovega časa, reflektiranega od Prešernove mehke in tanke duše.

Prešeren je začel pesniti že kot dijak, kajti v nekem pismu sam pripoveduje, da je na Dunaju pokazal nekoč zvezek pesni rojaku Kopitarju, da bi ta izrekel sodbo o njih. Prečitavši te prvence, je svetoval Kopitar pesniku, naj shrani nekaj let pesmi in jih potem popravi. Prešeren pa se je odzval temu nasvetu na ta način, da je večino pesnij sežgal, le par jih ohranil. Prva njegova pesem je zagledala luč sveta v »Ilir. Listu« (Illyr. Blatt.) l. 1827. naslovljena: Dekelcam, v slov. originalu in nemškem prevodu, kakor je Prešeren tudi pozneje

običajno priobčeval svoje proizvode v Ilir. Listu in v Carintiji, kajti slovenskega lista ni imel na razpolago. Prešeren je bil torej že mož pri 27-ih letih, ko je stopil pred občinstvo, prebil je bil vse mladostne krize, o kojih seveda nimamo računa v njegovih pesnih. Prešeren je v tem oziru, da nam stoji od začetka do konca svojega poetičnega stvarjanja kot dovršen umetnik nasproti, morda edini v svetovni literaturi. Vsi njegovi proizvodi so plod zrele moške dobe, med njimi ne nahajamo niti plodov rastoče sile pesniškega genija, niti pojemljujoče starčevske dobe; izyzeti moramo seveda nekatere drobce, ki so ostali nedovršeni, oziroma brez zadnje pile. Če pregledamo vrsto njegovih pesnij in tehtamo vsebino ter precejnimo dovršenost oblike, priznati bomo morali, da so vse po svoje dovršene.

Jezik v Prešernovih poezijah je čudovito dovršen za ono dobo, da niti dandanes ni zgubil mnogo na svoji blagoglasnosti in svežesti; zato se nam zde Prešernove pesni tudi dandanes tako domače, kakor da bi jih bil pel pesnik pred kratkim. Kje se je pesnik učil tega krasnega, le redko po germanizmih onečedenega jezika? Priznati moramo, da je prav v prvih desetletjih našega stoletja slovenščina zelo napredovala, pomislimo le na lepo število slovnice, kojih vrsto je otvorila izvrstna Kopitarjeva.

Dalje je imel Prešeren priliko, da se je že v šoli učil materinskega jezika, kar ni mala dobrota, in ravno Prešernova generacija je bila prva, ki je uživala sad te moderne pridobitve. V strogem pesniškem oziru je imel Prešeren Vodnika za učitelja, ki je sicer skromen po mnogovrstnosti oblik, neglobok po mislih in ne visok po poetičnem poletu, a vendar je oral ledino umetne slovenske poezije, kar je nemalo koristilo Prešernu. Prešeren je hodil — kakor pred njim že Vodnik — tudi k narodu v šolo, in pečanje z ustno narodno poezijo, nabiranje narodnih pesnij je tudi pri Prešernu — kakor pri mnogih drugih slovanskih pesnikih

— obrodilo lepih sadov. On se je sicer emancipiral od ritma narodnih pesnij ter postavil slovenski poetiki zakon, da se ravna po naglasu — kakor nemška in ruska — vendar se je mnogo naučil od njih v zidanju perijod, v besednem redu in v pristno narodnih izrazih. Refleksi narodne poezije so na Prešernu včasih jasnejši, včasih bolj skriti, vendar pa je narod sam instinktivno začutil sorodnost Prešernovih pesnij s svojimi, osvojivši marsiktero Prešernovo, ki se dandanes že prepeva kot ravnopravna družica pristnih narodnih popevk. —

Sicer je Prešeren tudi učenec svetovne književnosti, kar se opaža najbolj jasno v formalnem oziru. Od Nemcev se v tem oziru ni mogel mnogo naučiti, saj so sami še izposojevali od romanskih in orientalskih narodov, zato je Prešeren zajemal raje iz prvega vira. Največ se je naučil pri Petrarki, s kojim se često sam primerja, in podobnost Prešernova z italijanskim mojstrom prekorači včasih celo formo in sega v področje notranjega značaja, bodisi, da je kaka podoba, kaka fraza ali figura, ki nas spominja vira. Najdovršenejši je Prešeren v težki obliki soneta, kjer se more meriti celo z mojstrom Petrarko. Kako nepresiljen je slog, kako gladka in blagoglasna slovenska beseda v tej Prokrustovi postelji, koje pa pri Prešernu prav nič ne čutiš. In ni dovolj, da si je izbral naš mojster sonet, stavi si še večje zapreke, in se poskuša nad sonetnim vencem, v čemer pa je dosegel vrhunec dovršenosti, i kar se tiče oblike, kakor tudi vsebine. O posameznih drugih oblikah, ki so bile tedaj šele prišle v modo v evropejski književnosti, mi ni treba podrobneje razpravljati, dovolj je, če konstatiram, da si je stekel naš Prešeren preveliko zaslugo s tem, da je podal Slovencem praktično poetiko, ki bo veljala, dokler bo slov. naroda in njegove književnosti. —

In kak je pesnikov pomen za duševni razvitek našega ljudstva? —

Na čelu svojemu razmotrivanju naj postavim dve tezi: Prešeren je bil anahronizem svojega časa med slovenskim narodom. — Prešeren je program književnosti slovenski, on je prorok svojemu narodu. —

Ko je zatožila, zatrepetala Prešernova slovenska struna, se ni tem divnim, orfiškim glasom zavzela njegova domovina. Kakor ironija našemu slavlju se glasi, če citiram nemške besede janzenistovskega oskosrčneža Pavška, v katerih se izraža nepremostljivo nasprotje med svetovno izobraženim, plemenitim umetnikom in njegovimi obskurantskimi cenzorji. Pavšek prosi državno oblast, da bi preklicala dovoljenje za tisek IV. zv. Čbelice, »indem sich in dr. Prešern's Gedichten noch eine Menge der Sittlichkeit anstössigen Stellen befinden, die dem Cenzor Čop entgangen zu sein scheinen, überhaupt die Phantasie dieses Dichters trotz einer wohlgemeinten Warnung des Wiener Censors (t. j. Kopitar) einen bedauernswürdigen moralischen Stoss erlitten hat, da er von seinen Lieblingsstoffe, sit venia verbo, dem Sauglockenläuten, trotz der wohlgemeinten Warnung des Wiener Censors nicht ablässt«. — Torej Sauglockenläuten je to, kar mi nocoj slavimo?! — Pojdite in iščite po Prešernu, kje boste našli nemoralno trohico! — Kopitar, ki je bil tudi deloma v Prešernu sovražnem taboru, je bil Prešernu zadnji čas zavoljo abcedne vojske skoraj oseben nasprotnik, a sicer tudi ni imel suhoparni učenjak preveč smisla za lepo knjigo; morda je tudi upošteval pri svojih ocenah skrajno nestrpni in neplodni duh ljubljanskih janzenistov. — Slovenski narod, kar ga je bilo izobraženega, je bil deloma apatičen proti literarnim proizvodom Prešernovim, ali pa je pesnika blatil — in to so bili za moralni blagor naroda vneti duhovniki — internacijonalci. Seveda mi dandanes razumemo, da je našla divna Prešernova poezija le malo število prijateljev, saj ni bil narod še pripravljen za

tako fino duševno hrano. Kako nasprotje je mej Prešernovim nastopom in vsi prejšnji slovensko književnostjo! Če vzamemo Vodnikovo lahko hrano, kateri so se vendar lahko privadili redki slovenski čitatelji, je obstajala vsa slovenska književnost treh stoletij iz knjig nabožne vsebine, t. j. katekizmov, evangelijev in molitvenih knjižic, plodovi, ki se v strogem pomenu besede niti ne prištevajo k literaturi, katera je odsev vsakodobnega duševnega življenja narodovega. Po taki suši se prikaže naenkrat velikan, kojemu ni bil vreden njegov predhodnik, anakreontični menišek Vodnik niti odvezati jermenja od čevljev. In ta duševni heroj je zapel od srca; zapel je prav tako, kakor pojejo že dolgo vsi drugi framasonski, brezverski narodi, zapel je tako vabeče, da je bilo zveličanje slovenskih duš v nevarnosti. (2) Začeli so gonjo proti velikemu in plemenitemu možu, prav kakor so judovski duhovni prvi pobrali kamenje, da bi pobili nadležne jim proroke. Prešeren je bil »Freigeist« in — amen! — Proti sovražnikom se brani vsakdo, tudi pesnik se je branil in tudi v satiri se je pokazal mojstra. Včasih govori krotko; pikro resnico zavija v lepo podobo, vede se proti nasprotnikom, kakor ne zaslužijo. Orglar-fanatik hoče obrniti vse v slavo božjo, a vse po svoji neplodni glavi; bedaki ga ubogajo, pametni pa se ne dajo odvrniti, od svojega boljšega prepričanja; vsi ptiči pojejo po orglarjevi lajni, le slavec ne more popustiti svojih sladkih melodij. Ko se orglar pritoži pri Bogu, ne posvari stvarnik ptiča, ampak fanatika, ker:

»Komur pevski duh sem vdihnil,
Ž njim sem dal mu pesmi svoje;
Drugih ne, le te naj poje,
Dokler da bo v grobu vtihnil«.

Včasih je ostrejši, in mojstersko izvedena satira »Nova pisarija« ima toliko trnov, ki se vbadajo v živo meso, kolikor verzov. — Tudi Kopitar jo je skupil pri

Prešernu; pesnikov odgovor na neopravičene očitke je:

Le čevlje sodi naj — Kopitar.

Tudinjegovi epigrami so dovolj osoljeni, no, v izdanju od leta 1847., katero je pre-skrbel pesnik sam, jim je postavil na čelo blažilni motto:

Naj misli, kogar bi pušice te zadele,

Da na visoki vrh lete iz neba strele.

kar je le parafraza Horacijevega verza:

Feriant — summos fulmine montes.

Edino l. 1836. objavljeni »Krst pri Savici« je ugajal tudi duhovnikom, a prav temu krasnemu proizvodu je pripisoval Prešeren najmanjšo važnost, pisoc o njem Čelokovskemu, da naj ga smatra za metriško vajo, s katero je hotel ugoditi tudi svojim ljutim nasprotnikom. — Pa tudi po smrti Prešeren dolgo ni našel priznanja, če tudi se je z rastočo omiko vedno bolj širil krog njegovih častilcev, dokler mu nista izvojevala l. 1866. Stritar in Jurčič z novim izdanjem in lepim kritičnim uvodom absolutnega priznanja. Od tega leta se lahko računa tudi najnovejša doba slovenske književnosti.

Prešeren je prorok in porok boljše bodočnosti s. naroda. Proti sebi nezaupljiv in pesimističen proti vsemu, kar se je tikalo njegove osebe, je bil Prešeren optimist napram slovenskemu narodu. O sebi negotovo in sumeč izraža upanje, da bo morda vendar tudi po smrti z njegovimi pesnicami živel njegov spomin, o narodu pa z absolutno gotovostjo in s proroškim glasom oznanja:

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,

Jim milše zvezde kakor zdaj sijale. —

To je njegovo narodno veroizpovedanje, zoper koje ni ugovora. In da se bo to zgodilo, v tej misli ga potrjuje pogled proti daljnemu vzhodu, proti mrzlemu severu, kjer vidi brate, sine ene matere Slave, in z zanosom oznanja tlačiteljem našim:

Največ sveta otrokom sliši Slave.

Seveda ni blizu dan, ko se ima uresničiti njegovo sveto proročanje, on gleda

mrakove nad svojim domovjem, on čuti, da bo še marsikateri duševni bojevnik slovenski skušal radi plemcnite prostodušnosti od svojih kratkovidnih rojakov trpko usodo, ki je slpoh delež bojevnikom za resnico. Pesniku je žal ob spoznanju, da so Slovenci v duševnem oziru zaostali, da so se naučili čislati le tuje, zanemarjali pa svojo kulturno njivo:

Kamene naše, zapuščene ubož'ce,

Samice so pozabljene žal'vale,

Le tujke so častile Kranjcev množ'ce.

Pesnik je vedel, kaj je ženstvo narodu, zato obžaluje svoj rod posebno radi tega, ker so se mu hčerke odtujile, in boji se, da bi ga ne zaničevale, ker poje — slovenski:

•Bile so v strahu, da boš ti, da zale

Slovenke, nemški govorit' umetne,

Jih boste, ker s Parnasa so očetne

Dežele, morebiti zanič'vale.

Zato prosi Boga, da bi otajal srca Slovencev, da bi jim poslal Orfeja, ki bi zedinil ne samo sovražne stranke, ampak vse slov. rodove k velikemu skupnemu delu, k grajenju boljše slovanske bodočnosti:

Da bi nebesa milost nam skazale,

Otajat' Kranja našega sinove,

Njih in Slovencev vseh okrog rodove,

Z domačni pesmam' Orfeja poslale!

Da bi nam srca vnel za čast dežele,

Med nami potolažil razprtije,

In spet zedinil rod Slovenšč'ne cele.

In v svoji labudnici, katero je prinesla Čbelica l. 1848 kot dobro znamenje drugim za avstrijske Slovence važnim dogodkom, ki so se imeli vršiti še tisto leto, nam zapušča sledečo, o skrbi pesnikovi za srečno bodočnost Slovenstva in Slovanstva pričajočo zadnjo voljo:

Edinost, sreča, sprava

K nam naj se vrnejo,

Otrok kar ima Slava,

Vsi naj si v roke sežejo,

Da oblast

In ž njo čast,

Ko prej, spet bode naša last.

V edinosti je moč Slovanstva, ta stari a vedno primerni opomin zapušča umirajoč

junak svojim potomcem. On veruje v slovansko bodočnost, a boreč se za svobodo duha ne more hoteti, da bi kdo nosil sramotne verige, ne, on je bil vojak za slovansko prosveto, a ob enem za vsečloveško. Kakor nam neredko zadone iz Prešernovih strun na uho akordi bratoljubja in vseobče sreče, tako opominja tudi v svoji oporoki svoje rojake, naj se zavedajo vedno, da so si s krvavimi sragami priborili svetlo prostost, da naj torej nikdar ne tlačijo sosedov — inorodcev :

Žive naj vsi narodi,
Ki hrepene dočakat' dan,
Da, koder solnce hodi,
Pepir iz sveta bo pregnan ;
Ko rojak
Prost bo vsak,
Ne vrag, le sosed bo mejak !

S temi dalekoglednimi in plemenitimi idejami se srečuje naš pesnik tudi z drugimi slovanskimi velikani duha, ki propovedujejo vseobčo ljubezen, ki oznanjajo, da je Slovanstvo poklicano prenoviti kulturo in človeštvo — v znamenju ljubezni. Torej vidimo, da je Prešeren Slovan tudi tedaj, kadar govori kot človek, in da se tudi v tem oziru sme primerjati zlasti z ruskimi veleumi. Ker je bil Prešeren nekaj anahronizem v slovenskem narodu prve polovice našega veka, ker pa je klubu dolgemu nepriznanju mogočno vplival, zdi se mi, da ima Prešeren programatičen pomen za razvitek vse poznejše literature slovenske. Kakor je v programu vse le kratko in lapidarno označeno, tako je tudi Prešeren v celoti le z lapidarnimi črkami pisan program za poznejši razvitek slovenskega slovstva. Prešeren obsega — razun dramatike — vse vrste pesniške, in vse po svoje dovršene. Poleg milotožeče ljubavne pesni, kjer razodeva pesnik svoje gorje od nesrečne ljubezni, ali kjer opominja dekllico, da čas hiti, da se rožice osujejo, do znamenite epske pesni z religiozno narodnim ozadjem, od ojštega epigrama in pereče satire do resne

elegije, nahajamo vse glavne vrste pesništva zastopane, in vse umetniško dovršene, polne pravega čustva in bistrih, lapidarno izraženih mislij. Kolikor moremo zasledovati do danes razvitek slovenskega pesništva, moramo reči, da je prekoračilo edino le v področju dramatike od Prešerna ustvarjeni okvir, in prav tu z najmanjšim uspehom. Ali je to slučajno, ali pa čakamo Prešernadramatika? Menim, da poslednje bolj odgovarja resnici. Kdo ve, če bi ne bili danes že dokaj dalje od začetka slovenske dramatike, če bi se bil poskusil tudi na tem polju, kakor je obetal, češ :

Tragedija se tudi nam obeta

Da bi se bil tudi tu poskusil z uspehom, zato govori, kakor se mi zdi, njegova v dramatični obliki pisana, če tudi kratka satira »Nova pisarija«, kjer se razvija dijalog tako naravno, tako logično, ob enem pa tako živahno, da bi si v drami boljšega ne želeli. O usodi dozdevne Prešernove tragedije ne morem govoriti, kakor sem tudi molče preskočil vprašanje o »autodafé«.

Nekteri ocenjevalci trdijo in tožijo, da Prešeren prav za prav nima šole v slovanski književnosti, in to nimenje je menda opravičeno. Stvar je pa druga. Pesniške šole Prešeren res ni ustanovil, saj ni imel neposrednih učencev, saj smo videli, kako je bil osamljen, ali njegov vpliv na slov. pesništvo je tolik, da si brez Prešerna niti ne moremo misliti poznejšega slovenskega pesništva. Prešeren vpliva na mladino splošno, in tako tudi na bodoče pesnike. Ker pa so vsi slov. pesniki poznejše dobe, če so imenovanja vredni, v primeru s Prešernom enostranski, Prešeren pa v vsaki vrsti nima mnogo pesnij, ker vseh ni mnogo, tedaj pri posameznikih niti ne moremo konstatirati njegovega vpliva. Da bi pa hotel kdo Prešerna posnemati, to bi se mu a priori ponesrečilo, če bi pa hotel mojstra v celoti nadaljevati, saj to se pravi biti čegav učenec, moral bi biti tudi duševni heroj, kakoršni se pa ne rode vsako

desetletje. Po mojem menenju bo sploh kak slovenski pesnik težko ustanovil šolo, kajti Slovenci smo tako mal narod, da se pozna vsak večji val v duševnem življenju naših sosedov — tudi v naši literaturi, kar na vsak način ovira razvitek pristno narodne slovenske kulture, če je v strogem pomenu besede sploh mogoča.

Da je mogel tako vplivati na slovensko književnost in ves duševni razvitek našega naroda, in da še dolgo ne bo pobledel njegov lik, zato moramo iskati vzrokov v tem, da je bil Prešeren — če tudi učenec romantike — skozi in skozi realist, in sicer slovenski realist. Tudi v tem oziru se srečava naš pesnik s prvimi zastopniki drugih slovanskih literatur, zlasti pa z ruskimi realisti, na čelu jim Puškin, ki ima sploh veliko podobnostij z našim Prešernom. Dokaz globoke nadarjenosti in izredne umetniške samostalnosti je, da se je Prešeren ubranil vsem nezdravim izrastkom nemške romantike, ostal takorekoč le navidezno romantik, in se samostojno povzpел do tako zdravega umetniškega naziranja, kakor je realizem. Poleg lepega jezika in dovršene oblike je to poglavitni vzrok, zakaj še danes vplivajo Prešernove poezije na človeka tako intenzivno, kakor da bi bile sad našega desetletja. Kako zdrava in jedrnata poezija nam veje nasproti iz njegove »Nezakonske matere«; s kratkimi črtami nam oriše pesnik ves značaj nesrečne deklice, o kateri je pesnik prepričan — in mi tudi ž njim, da je nepokvarjena njena duša, ki je sposobna tako globoke ljubezni. Zdi se mi, kakor bi bil to edini pravi tip slovenske ženske, in gotovo nisem našel v slovenski književnosti tako mojstersko pogojene slovenske deklice. — Velerealistično, z zdravim humorjem osoljena je pesnica »Hčer in svet«. Podobne realistične črte nahajamo tudi v pesni »Od železne ceste« in seveda v vseh, ki so satirično-polemičnega značaja. — Glavna moč Prešernove muze je lirika, dasi so tudi njegove pri-

povedovalne pesni dovršeni proizvodi. — Kakor je obče znano, opeva Prešeren trojno ljubezen: ljubezen do izvoljene deve, do domovine in do trpečega človeštva. Često se seveda prepletajo ti motivi, za kar nam je klasičen vzgled nedosežni sonetni venec. Tudi kadar opeva ljubezen, je Prešeren realističen, nikdar se ne zgublja v blede sentimentalizem, nikdar ni bled iz tehničnih vzrokov. Podobe, katere rabi, so žive in plastično izvedene. Proti trdosrčni napenja vse strune: zdaj jo prosi in roti, zdaj obupava in grozi, zdaj hlini ravnodušnost, zdaj je resigniran, češ, da mu je vendar gotova ena ljubica — bela smrt. Seveda ni z ljubeznijo izčrpan bogati vir Prešernove poezije, on zapoje tudi pretresljivo elegijo — v družbi veselih tovarišev, on ubere lahko pohvalnico pevcu-mnišku Vodniku. Prešeren poje tudi veselo fantovsko pesen in žaluje za drugom Čopom, katerega so pogoltnili mrzli valovi bistro Save.

Na epičnem polju je Prešeren manj plodovit. Če vzamemo h »Krstu pri Savici« še »Turjaško Rozamundo«, »Povodnjega moža« in par drugih manj važnih proizvodov, smo izcpili to vrsto. Analiza »Krstu pri Savici« bi bila hvaležna naloga samostojnega predavanja, zato se ne morem spuščati na to polje, povdarjam le še enkrat, da se nahaja tudi v tej pesni mnogo prekrasnih poetičnih mest, ki pa so tem lepše, čim bolj pridejo lirični motivi do veljave, zopet dokaz, da je bil Prešeren pretežno lirik, in sploh ga priznavajo za največjega jugoslovanskega lirika. —

Naj bi kdo še korenitejše razložil Prešernov pomen za ves slovenski narod, naj bi še lepše osvetil vse najskrivnejše kotičke bogatega pesnikovega srca, vse to vam ne more prav predočiti, kako velik je mož, kojega opomin danes obhajamo. Čitajte ga, in čitajte zopet!! Kadar ste veseli, odprite vesele pesnice, kadar vas tare tuga, našli boste dovolj sorodnih strun tudi v Prešernu, in skoraj ne premore

človeško srce čustva, kojega bi ne bilo občutilo veliko pesnikovo srce. Duh je, ki oživlja, zato želim, da bi prešnil ob stoletnici našega velikega Prešerna ves slovenski narod njegov duh, potem smemo biti preverjeni, da se izpolnijo njegove proroške hesede:

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile!

O SPOLNI VZGOJI.*) DRAGOTIN LONČAR. PRAGA.

Pišem o vprašanju, o katerem sodi splošno prepričanje, da se v javnosti ne more in ne sme o njem razpravljati. To je velik predsodek, žal, da tako pogostokrat tudi škodljiv. Pogoj našega življenja, temeljni pogoj vse človeške družbe je spolni nagon. A tu naj bi nam bilo vse eno, k a k o ustrezamo temu nagonu? Ako nam je kaj do življenja, nas mora brigati tudi pogoj tega življenja.

O spolnem razmerju med možem in ženo se je šele v novjšem času začelo znanstveno razmišljati. Polagoma se širi znanstvena resnica. Pot ji je težavna. Stari predsodki, ukoreninjene tradicije in navade se ne dajo kar tako iztrebiti, zlasti še, ker se pri tem ljudje sklicujejo na vedo, ki dostikrat pod pretvezo znanstvenosti razširja zmoto. Razven tega pa treba upoštevati to, da je človek k slabemu bolj nagnjen nego k dobremu in se ne more tako hitro odvrniti od slabega, čeprav ve, da je slabo ali napačno.

Spolno vprašanje se obdeluje z raznih strani: etično, socialno, čisto fiziologično, medicinsko.

Podajam nazore dr. El. Blackwellove o tem važnem predmetu. Dr. El. Blackwelova je angleška zdravnica. Njena načela o spolnem življenju se opirajo na fiziologične zakone in na občno iz-

kušeanost. Angleško in ameriškansko časopisje jih vzprejema z veliko hvalo in povdarja zlasti strokovno znanje pisateljice. Češka kritika je toplo pozdravila prevod cenega spisa*). Knjižico dr. Blackwellove moremo prištevati k najboljšim spisom te vrste i z ozirom na stvarno, znanstveno vsebino i z ozirom na obliko, s katero obdeluje tako kočljivo vprašanje, kakor je ravno spolno.

I.

V prvem delu izpregovorimo o fizioloških zakonih, od katerih je odvisen naš telesni in duševni razvoj, ter o posledicah, ki zadenejo družbo, ako zanemarjamo te zakone. Umevanje pravega razmerja med obojim spolom raste jako počasi. Ne premišljujemo o spolnem nagonu, dasi je ravno ta nagon gibna sila vsega življenja. Navade, ki so se ukoreninile v našem spolnem življenju, smatramo za tako posvečene, da se jih ne smemo dotakniti. Vse slabo, ki je vidimo, vse zlo se nam zdi naravnost nujno, da ga ni mogoče odstraniti. Odtod ono zgražanje, ona tesnosrčna bojazen in ona kratkovidna, dostikrat le navidezna sramežljivost, ako začne kdo čisto resno govoriti o tem predmetu. Temelj vsake npravnosti je spolna npravnost. Vzgoja mladine se mora ozirati na to, da stvarno poučuje o spolnem razmerju in navaja k spolni npravnosti. Odgovoriti nam je na dvoje vprašanj:

1. Katero razmerje med možem in ženo je pravo, da bo samo v sebi že pomenjalo napredek in razvoj?

2. Ali moremo doseči tako spolno življenje in kako?

Pri proučevanju spolnega razmerja med možem in ženo nas morajo voditi zakoni, po katerih se razvija naš organizem. Ako poznamo bistvo fizioloških nauk, ki nas poučujejo o funkcijah našega organizma,

*) Dr. El. Blackwellová: Rada rodičům o mravní výchově dětí se zřetelem na pohlaví, Praga 1900, str. 122, cena 60 kr.

*) Po dr. El. Blackwellovi.

o pogojih življenja in ohranitvi rodu, potem najdemo pravila, po katerih se mora ravnati občevarje mož in žen, da si zagotovimo plemeniti razvoj človeškega rodu.

Glavni znak človeškega življenja je ta, da se primeroma jako počasi razvijamo. Nobeno živo bitje ni v svoji mladosti tako dolgo popolnoma odvisno od svojih roditeljev kakor ravno človek. Otrok se v prvih petih letih sam skoro nasiti ne more in, dokler nima preko dvajset let, ni niti telesno niti duševno popolnoma dospel. To, da se človek tako polagoma razvija, je znak velike njegove cene, ker živo bitje je tem dlje odvisno od svojih roditeljev, čim višja je stopinja, do katere se ima razviti.

Dostikrat se zamenjavata pojma rast in razvoj, kar je pa treba ločiti. Prvo silo ima človeški organizem v sebi celo življenje, drugo le v gotovih dobah. Zmožnost rasti in se živiti, to obnavljanje človeškega telesa, traja tako dolgo, dokler človek živi. Telo se živi s svojo lastno delavnostjo in, dokler sta te dve sili, poraba in obnavljanje, v ravnotežju, dotlej je človek zdrav in živi.

Druga sila, razvoj, pa stvarja novi organizem ali posamezne njegove dele, ona ne povečuje in ne vzdržuje sedanjih delov človeškega telesa. Dospelo življenje nima te sile, ampak to je delo mladosti.

Prvi fiziologični nauk o zdravem razvoju človeškega življenja je torej ta, da se razne človeške zmožnosti polagoma in druga za drugo razvijajo. V otroku je sicer že zarodek, vzor prihodnjega človeka, vendar je treba dolgo časa in raznih pogojev, predno se ta vzor uresniči, in ne bi se uresničil, ako bi ne bilo tega časa in teh pogojev.

Druga važna fiziologična resnica je red, v katerem se vrši razvoj človeškega bitja. Razne zmožnosti in sile se razvijajo v določenem redu. Najprej te, katerih potrebujemo za telesno življenje, potem te sile, s katerimi se zavedamo svojega razmerja k naravi, in naposled te, ki nas spajajo z

drugimi ljudmi. Zmožnost prebavljanja n. pr. se razvije pred telesnim gibanjem, naklonjenost in prijateljstvo pred ljubeznijo. Najpozneje se razvija spolni nagon, toda ko se začenja v nas spolno življenje, ko začenjamo spolno dospovati in dozorevati, drugi organi, kakor okostje, mišice, možgani še niso popolnoma razviti. Okrog 25-tega leta, ali pa še pozneje, so šele vse kosti zrasle in mišice v polni sili in velikosti. Iz tega sledi, da je človek poprej spolno dospel, nego je sposoben za zakonsko življenje. Mlad človek more postati oče, mati, spolno je že dospel, toda v tej mladi dobi je spolno občevarje njegovemu telesu škodljivo, ker še raste in se razvija, s tem se predčasno vzbujajo sile, ki bi še morale ostati skrite, da dosežejo polagoma potrebne moči za izvrševanje svojega namena. Spolno je človek razvit med 14—16 letom, da pa je zrel tudi za zakonsko življenje, to je za izvrševanje spolnega nagona brez škode sebi in človeškemu rodu, potrebuje moški v mirnem podnebjju 23—25 let. V tem času dospe mož do one sile in kreposti, da more postati oče zdravih otrok. Doba med spolno in moško zrelostjo je jako važna, v tej dobi se rast in razvoj polagoma završujeta, naše telo v tem času intenzivno deluje, da dosežeta rast in razvoj poslednjo stopinjo popolnosti.

Fiziologično opazovanje nas poučuje o tem, da si priborimo razumno vlado nad seboj. Razum končno vodi človeško pokoljenje, in ne nagon. Ne moremo uspevati, ako poslušamo slepe nagone svoje telesne prirojenosti, kakor to delajo nižja bitja. Naloga, a to težka naloga vzgoje je, da vzgoji razum k vladanju samega sebe.

Pri vsaki novi sili in zmožnosti, ki se začenja razvijati je vselej mnogo slepega nagona, kateri potrebuje razumnega vodstva. Proti nadvladi instinktivnega, čustvenega življenja treba postaviti razum. Zlasti je nevarnost, da nas prevlada instinkt v vzbujajočem se spolnem življenju. Zato morajo

stariši navajati svoje otroke k razumnemu vladanju samega sebe in svoje spolnosti. Ako tega ne store, potem ne poznajo glavne dolžnosti, ki jo imajo starejši proti mlajšim.

Duh mora vladati najvišjo našo animalno funkcijo. Ako pa hočemo pomoči mlademu pokoljenju, moramo pravilno vzgajati ta duh, ker on, to so naše misli, čuti in volja uplivajo na razvoj našega organizma ne le v dobrem, ampak tudi v slabem zmislu. V otroški dobi treba se ozirati najprej na telo, tu gre za otroško dobo posameznika, v mladeniški dobi pa treba vzgajati pred vsem duha, tu gre za otroško dobo rodu, plemena, dasi v nobeni teh dveh važnih dob ne smemo zanemarjati niti telesne niti duševne vzgoje. Upoštevati nam je dalje dva važna fiziologična pojava: spolno različnost in njene posledice. Doslej smo govorili o spolni zmožnosti bolj s stališča posameznega človeka, kako si more zagotoviti zdravje in silo. Sedaj pa izpregovorimo o njej kot o ti zmožnosti, ki se ne tiče enega človeka, ampak dveh ljudi in katere posledica je materinstvo in očetovstvo. To je telesna funkcija dveh ljudi in kot tako jo moramo upoštevati. Druge telesne funkcije opravlja vsak posameznik sam, tu pa je vzajemno razmerje dveh činiteljev. Kdor bi proučaval to zmožnost le s stališča enega človeka, ta bi sodil jako napačno. Ta funkcija ni individualna. Tu je razmerje med možem in ženo ter med otroki. Zato mora нравna vzgoja mlade moške in žene pripraviti do tega, da bo med njimi samimi in med njih otroki pravo vzajemno razmerje.

Tu se dotaknemo zlasti vprašanja o dedičnosti, o tem, kako vplivata duh in telo na potomstvo. To vprašanje še ni rešeno, toliko pa že vemo, da so razne bolezni, razne telesne in duševne lastnosti sploh dedične; vemo, da se naklonjenost k pijančevanju in pohotnosti prav tako podeduje, kakor se podedujeta slaboumnost ali sušica.

V New-Yorku je preiskoval nekdo, zakaj je neka rodbina tako revna in kriva

tolikih zločinov. Zasledoval je usodo te rodbine do petega in šestega kolena, doščil 1200 členov in našel životopise 709 členov te rodbine. Čine, katere je imela na vesti ta rodbina zločincev, ki je v enem stoletju narasla z ene rodbine na sto rodbin, je kronologično razporedil in obenem dodal starost, v kateri so posamezniki ta ali oni zločin zakrivali, tako da moremo zasledovati dedično naklonjenost in direktni vpliv. In tu se je pokazalo, da je najvažnejši in najsilnejši vzrok zločinov in revščin v ti rodbini spolna nebrzdanost, vsled tega nezakonsko potomstvo in napačno ali zanemarjeno vzgojevanje otrok. Sorodstvo te rodbine z moške strani se je dalo zasledovati do dveh sinov, katerih oče Maks je bil veliki pijanec, ki je živel med letom 1720 do 1740 in na starost oslepel, i to slepoto so podedovali nekateri njegovih zakonskih in nezakonskih otrok. Sorodstvo z ženske strani se je dalo zasledovati v ti rodbini do petih razuzdanih sester, izmed katerih sta se dve omožili s sinovoma onega Maksa. Celo stoletje je ostala ta ameriška rodbina jako revna, iz njene srede je bilo vedno dovolj vlačug in zločincev.

Duševne in нравne lastnosti se pri otrocih prav tako podedujejo in ponavljajo kakor telesne. Značaj starišev je z fiziologičnega stališča pozitiven element. Kdor se temu smeje, češ da je to preobčutljivo, ta le dokazuje, da te velike fiziologične resnice ne zna. Zato bodi duševna zveza med stariši ljubezen, ki je nekaj čisto različnega od prostih telesnih nagonov. Sreča v zakonu je važen živelj pri ploditvi otrok. Čut opuščenosti, osamelosti, ljubosumnosti itd. silno in škodljivo vplivajo. Pri ploditvi potomstva mora biti tudi vselej popolno soglašanje žene; to odločuje o tem, kakšna bode deca, na kar ne mislimo tako, kakor bi bilo treba.

Fiziologična resnica je dalje, da se rodi enako število moških kakor žensk. V tem je dokaz, kako bodi naravno

združevanje in spajevanje med obema spoloma. Povsod, koder moremo zasledovati, se rodi enako mnogo dečkov in deklic; dečkov je nekaj malega več. Razmerje v Evropi je nekako 106:100. Da tako pogosto število med obema spoloma ni enako, tega ni kriva narava, ampak to je posledica naših družabnih razmer, kakor vojen itd. Vse naše težnje za napredek človeštva se morajo opirati o naravni cilj, ki znači enako število rojenih dečkov in deklic, ne smejo pa se opirati o nepravilne okoliščine in začasne razmere. Glavne fiziološke resnice so, ako jih na kratko ponovimo, te-le:

Človek raste le polagoma, njegove zmožnosti se razvijajo druga za drugo. Ako pretrgamo ta red, v katerem se človeško telo razvija, si škodujemo. Ta red mora voditi razum, človeški duh, to so misli, čuti in volja mnogo vplivajo na razvoj in stanje našega organizma. Zavedati se moramo, da se spolna funkcija tiče vedno dveh ljudi in ne samo enega človeka, da lastnosti starišev prehajajo na otroke in da se rodi enako število dečkov in deklic.

To se temeljni fiziološki zakoni, ki nam dajejo navodila in pravila za spolno življenje. Ti fiziološki zakoni vedejo k enemu praktičnemu cilju, k rodbini; oni dokazujejo, da je mlademu možu in mladi ženi potrebna нравna čistost, s katero si zagotovita potrebne jima dobre duševne in telesne zmožnosti, pričajo pa tudi o neizogibnosti ljubezni za tako važno nalogo kakor je materinstvo. Spolna vzgoja naj pripravlja mladino v prvi vrsti za družinsko življenje. Nauke, ki nam jih podaja fiziologija, nam potrjujeta tudi izkušnost in razum. In onadva nam kažeta rodbino kot naravno podlago zdrave družbe. Bratje in sestre so si med seboj neprecenljivi vzgojevalci in vzgojevalke. Da se rodi zdrav zarod človeške družbe, mora biti zakon stalen in sklenjen le med dvema osebama. Ta zveza bi se morala sklepati v prvi dobi dospelega življenja, da bi bili otroci plod

polne čvrstosti in krepkosti svojih starišev. Družbene navade, napačni nazori, ki branijo možu in ženi, da bi se združila v dobi svoje sile in svežosti, sploh vse, kar slabi njihovo zvezo, provzroča spolno nedostatnost in neplodnost ter škodo našemu rodu.

Ali se sedanja razmerja mož in žen v omikanih deželah naslanjajo na te zdrave fiziološke zakone? Ali umevamo te zakone? Ali se v svojem prizadevanju za napredek človeškega rodu ravnamo po fizioloških metodah človeškega razvoja in, ako ne, kakšne so posledice tega? (Pride še.)

DAJ NAM DANES NAŠ VSAKDANJI KRUH! ČRTICE. ZOFKA KVEDER.

I.

V časopisih čitam telegrame: »Tu in tu in tu je imelo več stotin, do tisoč, dva tisoč.... pet tisoč... brezposelnih delavcev svoje zborovanje. Odklonili so podpore z motivacijo, da nečejo miloščine ampak dela. Vstop do notranjega mesta sem jim je zabranil.«

Čitala sem telegrame. In videla sem te stotine, te tisoče z bledimi, uvelimi obrazi stati v vrstah. In združili so se in bila jih je nepregledna armada. In iz tisočerihih grl je zajeknilo k nebu: Daj nam danes naš vsakdanji kruh! In bila je strašna ta molitev glada in bede.

Zatrepetale so razkošne palače v svojih temeljnih zidovih in groza je prevzela one, ki tonejo v obilici.

Daj nam danes naš vsakdanji kruh!

Iz vseh kotov in skrivališč je prišla beda, izstradani obrazi so rastle iz zemlje, kakor gobe po deževju. Njihove oči so se svetile, kakor lunte v rudnikih predno se razspraskne dinamit. Neka tiha, strašna groza je izhajala iz njih, pred njimi je tekla strah, na čelu pa je jezdilo pomanjkanje. Imelo je velikanske, koščane ude, katere

je pokrivala siva, nagubana koža. Njegovi veliki zobje so se svetili, kakor nabrušeni meči v mrzli mesečni noči. In mase za njim so korakale v nemem molku. Ležali so tedne po kletih, pod streho. Strmeli so v prazne stene in njihovi otroci so se jih bali. Na čelu so imeli pečat robstva, in njihova prsa so rohnela v tihih kletvah neskončnega srda, kakor afrikanski levi, ki so ta čas zamenili neskončnost praznih pustin z železno ograjo tesne kletke. Ležali so na strohnelih klopih in glad je črtal svoje strašne poteze v njihova lica. Odpadali so jim žulji raz delavnih rok in jad njihovih duš je okamenel.

Danes pa so prišli pred ljudi, in dvignila se je od njih molitev: Daj nam danes naš vsagdanji kruh!

In prišlo jih je nekaj in jim ponujalo peščico oglodanih kostij.

— Tu!... Jejte! —

Takrat pa so zletele koščene pesti v zrak, da so zažvenketala okna bogatcev.

— Dela! —

— Kruha! —

In tisoči teh trdih, koščenih pesti, raz katerih so odpadali žulji, je molilo molitev strašno in grozno: Daj nam danes naš vsakdanji kruh!

V očeh se je zablistal plamen in razprasknili so se okovi pridruženega srda.

Dela!

Kruha!

In hoteli so pred hiše bogatih...

Dela! Kruha!

Čitala sem v telegramih:

Vstop do notranjega mesta se jim je zabranil...

...in mnogo njih je bilo zaprtih...

Ha ha!

II.

Globoko doli pod zemljo sede.

Sede in molče. Črne stene rovov se bliskajo krog njih, nad njimi pa vstajajo

debele plasti zemlje k belemu dnevju.

Črni so in zamazani, a bledota njihovih lic sveti strašljivo skozi sajasti premogov prah. Roke drže na kolenih, njihove luči melanholično berle v nečisti atmosferi. Čudno je gledati jih tako tihe, mirne, utrujene v podzemnih rovih, a brez dela. Tiho je v rudnikih, nikaki udarci ne odmevajo v podzemskem svetu.

Osemurni delavnik!

V temi in tišini so ležali premogovi rudniki lani, in delavci so mirovali v svojih kočah.

Osemurni delavnik!

Otroci so stradali zanj in žene so bedovale. Tedne se je lomila v družinah suha, pičila skorja štrajkovih dni.

Z gorečimi srci so čakali delavci. Beda se je uselila med nje in oni so jo gledali s pekočimi očmi. Prinese jim kruha in par ur dneva...

Da, osemurni delavnik!

In dnevi so tekli in minevali so tedni, dva, tri... deset!

A delavci so čakali.

Vidite nas, ljudje! Solnca nimamo, zraka nimamo, globoko pod zemljo nas poplavlja voda, plini nas duše in strašne eksplozije trgajo naša telesa v komade! Smrt nam gleda preko ramen pri našem delu, a mi molčimo in delamo. Delamo za kruh! A boren je naš kruh in malo ga je.

Ljudje, malo kruha hočemo in še par ur dneva! Bodi vam dovelj, da osem ur delamo vsak dan v svojih grobovih.

Osem ur delamo v svojih grobovih za kos hleba!

In delavci so čakali, da pridejo ljudje in poreko: Pravično, je kar zahtevate in dali vam bomo!

A nikogar ni bilo. Sedeli so pri polnih mizah in čakali in ko ni več bilo otroka v delavskih družinah, ki bi ne gladoval in ne žene, ki bi ne bedovala, so šli in rekli: Delajte!

In delavci so stisnili zobe in z obupanimi dušami so se spuščali v svoje grobove. Dosegli niso ničesar, zaman sta bila glad in beda.

Robotovali so zopet za kos hleba, za prokleti kruh!

Delali so in molčali.

To je bilo pred letom!...

Dolgo so molčali. Smrt je zbirala med njimi. Ubitega in potolčenega so zvlekli na božji dan mnogega izmed svojih. In v srcih jim je zavrela grenkoba.

Umiramo v mladosti svoji in staramo se pred leti, a ta ped življenja, katero nam mečete pred noge, kaka nam je?! Ne vidimo solnca in naše življenje je, kakor življenje kaznjencev na galerah! Osemurni delavnik!...

Ako ga nam ne daste, izsilimo si ga!

A trebajo kruha za se in svoje žene in svoje otroke! Trebajo! Prokletstvo jim je ta kruh! Drži jih v suženjstvu z verigami in okovi, ki so močnejši od vseh verig sveta.

S sklonjenimi glavami jemljejo ta grozni, prokleti kruh iz rok mogotcev in molče.

Molče.

A kadar udari ura, kadar so se osem ur mučili v potu obrazov svojih stotine metrov v črni zemlji, tedaj posedajo na tla in njihove zmučene roke jim leže na kolenih.

Osemurni delavnik!

Zanj sedé sedaj mirno in brez dela v svojih grobovih. A samo črne stene, molčeča zemlja gleda ta njihov veliki, sveti protest!

Če bi ga videli ljudje, bilo bi jih strah pred tiho, molčečo majesteto tega pridusenega, grandioznega odpora...

V Pragi, v januarju 1901.

PP T

PESMI. VIDA.

Molitev.

Okenca rdeče zagrnjena

v daljno se noč bliščijo,

megle jesenske nad mirno vasjo,

polja, gozdovi spijo...

Tiha svečanost... Korak samo.

kakor bi motil nekaj...

Božje soglasje krasote, miru,

v dušo se mi iztekaj!

Take oči.

Kje so, kje svetijo, take oči,

globlje, kot ocean je,

vroče, ko južnega solnca žar,

da se zaljubim vanje!

Kje si, kje duša si taka v njih,

nežna, ko v rosi cvet je,

silna in smela, ko v skalo strmo

orla visok polet je?...

Pa so gorele mi zvezdice,

one ne vejo zanje,

pa so cvetele mi rožice,

one ne vejo za nje...

Po slovesu.

Zemljo pozlatil je solčni sijaj.

vzcveli so encijani.

»Zbogom, poljubi me ljubica!« —

Ptički so peli: ostani!

Ptički pospali utrujeni,

zvenjeni kelihi v travi...

zvezdice, koder ga srečate,

vsaka mi ga pozdravi!

ŽENSKÉ UČNE MOČI NA RUSKIH GIMNAZIJAH.

Na »Pismo z Rusije« ge. Marice II. v »Slov. Narodu« št. 247. I. I. odgovarjamo s sledečim pismom gospoda profesorja M. Hostnika v Rilsku na Ruskem, starega prijatelja našega lista, ki nam je z lastno mu ljubeznjivostjo poslužil s stvarnimi pojasnili, za kar mu tem potom izrekamo najtoplejšo zahvalo.

Potrebno se nam zdi omeniti, da proti gej. Marici nismo imeli nikdar niti najmanjše animoznosti. Držali smo se le načela: Resnica nad vse!

Pismo ga. prof. Hostnika se glasi:

Velecenjena gospa!

Na Vaše cenjeno pismo od 1. dec. t. l. imam čest soobčiti Vam sledeče odgovore na Vaša vprašanja. Z veseljem dovoljujem Vam natisniti je v »Slovenki« ali kjer hočete, ako se Vam zdi to potrebno, in vstaviti pod njimi moje polno ime.

Ženska, ki je dovolj obrazovana, more položiti izpit na zvanje domače učiteljice v izpraševalnej komisiji, kakoršne se nahajajo v upravi vsakega učebnega okroga, kakor tudi v pedagogičnej konferenciji vsake moške gimnazije, progimnazije ali realke. Ako dobode na izpitu red 5 (otlično) iz vseh predmetov izpita, daje se jej diplom »domače nastavnice«, ki pa ima jednake pravice z domačo učiteljico.

Vsaka si izbere lahko jeden ali več predmetov. One, ki so okončale žensko gimnazijo (7 razredov), izbirajo si predmete v 8 razredu, in ko končajo ta razred eo ipso dobivajo diplom domače učiteljice ali nastavnice iz onega predmeta ali iz one grupe predmetov, katero so si izbrale kakor »specijalnost.«

Po zakonu so pravice, ki jih daje tak diplom, sledeče:

1. Domača učiteljica ali nastavnica more učiti svoj predmet ali svoje predmete v privatnih hišah v lastnosti guvernantke.

Ako 20 let podučuje in vsako leto predstavlja, kamor je treba, poročilo o svojej delavnosti, ima pravico, ako je ruska podanica, da jo sprejmo v azil, kadar ne more več služiti si kruha.

2. Točka 9. statuta o ženskih gimnazijah in progimnazijah se glasi v oficijalnem nemškem prevodu:

»Die Vorsteherin und die Aufseherinnen, welche ein Hauslehrerinattestat haben, können in Progymnasien und in den 3 untersten Klassen des Gymnasiums in einem von ihnen selbst erwählten Lerrfäch Unterricht erteilen, wofür sie eine besondere Remuneration erhalten.«

Točka 22. statuta, se glasi: Anmerkung: »In den 3-klassigen Progymnasien und in den 3 untersten Klassen der Gymnasien möge der Unterricht, wo die Möglichkeit vorhanden ist, Lehrerinnen anvertraut werden.«

Kar se tiče žensk, ki so absolvirale višje ženske kurse, nam njih »pravice« precizira sledeče »Vysočajšije poveljenje«, ki je natisneno v 2. št. cirkulara Hark. učeb. okroga za februarij 1899. leta:

»Gosudar Imperator«, po vsepoddannejšemu dokladu ministra narodnago prosvetljenja, v 23 den dekabreja 1899 goda, Vysočajšije soizvolil na dopuščenje okončivšej kurs nauk S. Peterburgskih vyšših ženskih kursov no istoriko-filologičeskemu otdeljeniju, domašnjeje učiteljnicy, dočeri statskago sovetnika Nadeždy Kosmačevskoj k prepodavaniju russkago jazyka v starših klassah Izjumskoj ženskoj gimnazii.«

Torej — po Najvišjem povelju, ne pa na podlagi diploma.

3. Izpita iz kakega predmeta za vse razrede ženske gimnazije in za 4 razrede moških gimnazij ni in nikdar ni bilo.

4. Vi, g. urednica, želite znati daljše, ali se ima zakon, ki bi zabranjeval ženskam podučevati v višjih razredih ženskih gimnazij? Ne, takega zakona ni, kajti pri §. 9. statuta o ženskih gimnazijah in

progimnazijah bil bi brez miseln. Saj tudi ni zakona, ki bi zabranjeval ženskam plavati pod oblake vkup z orli.

5. Glede novih jezikov z ozirom na višje razrede ženskih gimnazij nobenega zakona ni in nikdar ni bilo.

Nove jezike, kakor vsak drug predmet, morejo ženske učiti v višjih razredih ženskih gimnazij le »vremenno«, t. j. začasno, provizorično, dokler se ne najde moške učne moči.

Da moških učnih močij včas, celo pogostoma, ni na razpolago, je jasno, kdor ve, a) da v nekaterih mestih ni moške gimnazije, progimnazije, ali realke, ali da ima učitelj že tam preveč učnih ur, posebno, ako se imajo paralelni razredi, b) da se ženske gimnazije in progimnazije vzdržuje na sredsta mesta in zemstva in da od države dobivajo le pičlo podporo. Kar se tiče posebe novih jezikov, treba je omeniti, da so ti predmeti neobligatni, za njih učenke plačujejo posebe, in ko učitelj ali učiteljica obligatnih predmetov v naši gimnaziji dobiva za tedensko učno uro na leto 30 rub. v nižjih in 40 rubljev v višjih razredih, dobiva za nove jezike le polovico te plače. Zdaj pa računite, koliko ur je treba dati na teden, da bi se dobilo letne plače 300 rubljev!

V moških srednjih šolah se dobiva za vsako tedensko učno uro 60 rub. na leto. Nihče pa ne sili učitelja, da bi dajal ure po 15 oziroma 20 rub., ko dobiva v moški srednji šoli 4 krat oziroma 5 krat več.

Resnica pa je, da ženske podučujejo nove jezike celo v moških srednjih šolah. Prilagam Vam tukaj šematizem za 1900—1901. šolsko leto.

Iz njega razvidite, da je v vseh učebnih okrogih 820 učnih močij po novih jezikih, in iz njih le 22 žensk. Daljše vi uvidite, da iz tega števila 16 žensk podučuje francosčino in 3 iz njih zajedno nemščino.

Samo nemščino podučujejo v vsej ogromnej Rusiji, evropskejskej in aziskej, 3 (reci: tri) ženske.

Kako »pravico« imajo torej ženske, jasno je dovolj. To Vam bode še jasneje, ako pomislite, da je ob času, t. j. letos, ko so 3 ženske podučavale nemški jezik v nižjih razredih in začasno, bilo 10 vakantnih služb nemščine v moških srednjih šolah.

Resnica je daljše, da v višjih razredih podučujejo francosčino sledeče ženske samostalno, t. j. brez tovariša moškega:

a) O. Gabulova v Batumskejski gimnaziji.

b) O. Jazykova in gosp. Kostyleva v Kutaiskejski realki.

c) V realki v Barnaulu, v Sibiriji, g. A. Igumnova.

Pa tu je treba pojasniti.

V Batumu (poluturškem mestu na Kavkazu) se je gimnazija otvorila, kakor stoji v šematizmu, stoprav jeseni 1897. l., torej je imela lanskoleto samo 3 razrede*), takoisto realka v Barnaulu. Na kakih 5 oziroma 8 učnih ur (300—480 rub.) pa nijeden moški ne pojde.

Kake posebne razmere morajo biti v Kutajisu (Vi pišete neprevidno: Kutajsu), kjer 2 ženski zamenjujete moškega! Morda so vzrok izvestne kavkazke mrzlice, katerih gnezdo je Kutajis. Temveč časti tem dvem ženskam!

6. Ako pa ženskam diplom ne daje pravice učiti v moških srednjih šolah, kako je to, da vendar uče, da-si v onih pohlevnih odstotkih, ki so višje omenjeni?

Na to vprašanje nam odgovori okrožnica ministra nar. prosv. od 10. jul. 1898, št. 17473, kjer je rečeno, da »bi minister narodne prosvete menil, da bi se, kadar ni mogoče najti usposobljenega kandidata, dopuščale k prepodavanju francoskega jezika v nižjih razredih srednjih šol tudi osebe ženskega spola, ki imajo diplom domače učiteljice ali nastavnice iz francoskega jezika, in ki so, razen tega, dobile

*) Zakaj je o tem molčala Marica II.? Take so torej tiste »celo gimnazije«, kjer ženske uče? — Op. ur.

specijalno pedagoško izobrazbo v tem jeziku ter dokazale v teku nekaj let dovolj spretnosti v poučevanju. Zato on, minister nar. prosv. prosi načelnike učebnih okrogov« v slučaje ne v o z m o ž n o s t i z a m e š č e n i j a v a k a n s i j p o l n o p r a v n i m i k a n d i d a t a m i , o z a b o t i t j s j a p r i s k a n i j e m s o o t v e t s t v u j u š č i h l i c ž e n s k a g o p o l a i n p r e d s t a v l j a t j o b i z b r a n n i h k a n d i d a t k a h M i n i s t e r s t v u d l j a i z p r o š e n i j a V i s o č a j š a g o s o i z v o l e n i j a n a d o p u s š č e n i j e j i h k p r e p o d a v a n j u v m u ž s k i h s r . u č e b . z a v .«

Torej: le po **Najvišjem** dovoljenji morejo ženske, ki imajo specijalno izobrazbo po franc. jeziku, ki so služile nekoliko let in dokazale svojo spretnost v poučevanju, biti dopuščene k predpovedanju franc. jez. v nižjih razredih, kedar ni mogoče najti vsposobljenih moških kandidatov.

Vse to, kakor vidite, gospa urednica, tiče se le francoskega jezika. Zato razumete, koliko potov in koliko sreče je treba, da bi se dobilo Najvišje dovoljenje za ono žensko, ki bi želela dobiti službo učiteljice nemškega jezika v nižjih razredih moških gimnazij. Pri vsem tem, seveda, daje se, kar je čisto naravno, prednost onim ženskam, ki so absolvirale višje ženske kurze in ki imajo že nekoliko let pravico poučevati v višjih razredih ženskih gimnazij; daljše, ruskim podanicam, in v nameček, ne mladim, nego že dokazavšim, n. pr. v ženskih gimnazijah, svojo spretnost v poučevanju.

Zato bi jaz, želeč vsega dobrega svojim lepim in dobrim rojakinjam, prav nujno dal svet: lasciate ogni speranza! — odrecite se od vsakega upanja, kajti domačih učiteljic, nastavnic in kandidatek višjih ženskih kurzov je v Rusiji svojih gotovo nekoliko tisoč.

Rusinke se namreč ne uče zaradi kruha, ali da bi se hvalile svojim diplomom, nego da bi kaj znale.

7. Kar se tiče vprašanja Vašega, da-li so v ženskih učiteljskih učitelji in

učiteljice podrejene načelnici, moram priznati, da tega ne vem, da-si že več nego 20 let prav blizu stojim k šolskemu delu. Česa pa ne vem, o tem nimam navade govoriti, najmanj pa javno. Učiteljske ženske je v Rusiji 3: v Tveru, v Moskvi in v Kozani, in na čelu vseh treh, seveda, stojo ženske. Toda ako v šematizmu stoji »načelnica B. I. Čepelevskaja« itd., tak to še popolnoma ničesar ne pomenja. V ženskih gimnazijah in progimnazijah na čelu stoji povsod »načelnica«; toda v 18. točki gori omenjenega statuta je rečeno: »Dem Vorsitzenden des pädagogischen Conseils fällt die Oberleitung des Unterrichts- und Erziehungswesens in Gymnasien und Progymnasien zu«. — V okrožnici ministra nar. prosv. od 12. jan. 1880. št. 457 pa je rečeno: »Glede učiteljev in učiteljic je načelnica gimnazije ali progimnazije dolžna pomniti, da ona nima pravice delati jim kakoršnekoli opazke ali postranskim osobam govoriti nepohvalno o njih; ampak dolžna je, v slučaji, ako kaj zapazi, obračati se k predsedniku pedagoškega sveta, kateremu so podrejeni učitelji in učiteljice«.

Ta predsednik pa je po statutu direktor moške srednje šole, ki se nahaja v mestu; ako pa take ni, takrat — vodja meščanske šole ali pa okrajni (ujezdni) nadzornik ljudskih šol.

Tako je brezdvomno predsednik pedagoškega sveta v 3 ženskih učiteljskih: ali »vodja narodnih šol«, ki ima tam sedež in ki je nekaj takega, kakor vaši deželni šolski nadzorniki za ljudske šole, ali pa oni, katerega on imenuje, gotovo pa ne »načelnica«.

Direktorje polnih gimnazij in 6 razrednih progimnazij imenuje minister, vse druge učne moči — popečitelj (kurator) dotičnega učnega okroga.

To je vse, kar Vam morem odgovoriti na Vaša vprašanja, in srečen bom, ako sem Vam ustregel.

Mnenje, da Rusija potrebuje zagraničnih učnih močij za ta ali oni predmet, ali da sprejmo vsakega, ki pride v Rusijo s prepričanjem, da mu takoj dado službo uže zato, ker je Slavjan, tako mnenje je morda zelo razširjeno v Slovencih, no, bodite prepričani, da je popolno napačno. Še bolj napačno pa je misliti, da ima Rusija kake krušne dolžnosti glede Slavjanov; prepričan sem, da pri vas Rusu, ki bi želel dobiti kako javno službo, slane kropa ne daste.

In še jeden poslednji совет bi jaz dal: naj prihajajo moji rojaki in rojakinje v Rusijo ne učiti, nego rajši učiti se. Prekrasen primer jim je dala gospica Jenko, bodoča ženska-zdravnica. Vsa čast njej in njenemu vrlemu očetu! — Bodite zdravi in srečni!

Rylsk, 1.-14. dec. 1900.

M. Hostnik.

NOVE SKLADBE.

Pod oknom. Ob stoletnici Prešernovega rojstva. Samospev za bariton zložil dr. Gojmir Krek. Založil L. Schwentner v Ljubljani. Last založnikova. Cena 1 K 60 h.

Malo pesnij je tako znanih po vsem Slovenskem kakor Prešernova »Pod oknom« (»Luna sije«). Kdor se je enkrat seznanil z njenim besedilom, temu zbog svoje milobe in blagoglasnosti ne pride več iz spomina. Kaj čuda torej, da se je posebno omilila tudi našim skladateljem! Kamilo Mašek, Fleišman, Hajdrih in Nedvéd so temu biseru slovenske lirike zložili napevov, polnih srčne nežnosti in gorkega čuta. In baš ob stoletnici Prešernovega rojstva se je tem napevom pridružila skladba mladega glasbenika, kateri ž njo kakor tak prvikrat stopa mej širšo javnost; kajti dr. Gojmir Krek nam je bil pač že znan kakor duhovit pisatelj, kakor skladatelj pa nas je nemalo presenetil, in to — naravnost rečeno — kar najprijetneje presenetil.

Vsi dosedANJI skladatelji so uglasbili samo jedno (prvo) kitico in so se ostale kitice — navadno pač samo prve 2-3 — pele po istem napevu, kateri seveda ni

mogel vselej biti primeren njih vsebini. Dr. Gojmir Krek pa je kakor resen učenec moderne glasbene šole vsaki kitici podal poseben napev ter je posamezne kitice zvezal z medigrami klavirja, vstvarivši tako skladbo, ki se razvija v jednotnem toku, tesno držeč se pesnikovega besedila od prve pa do zadnje besede. Napevi so originalni ter se besedam izvrstno prilagajajo, deklamacija je vseskozi pravilna, klavirski stavek pa tak, da imamo dozda še bore malo enakih spremljevanj. Skladatelj se je očitno z vso unemo in ljubeznijo vglobil v Prešernov duh ter je s svojim imenitnim prvincem na najlepši način proslavil pesnikov spomin. Na nekterih mestih se bo skladateljevemu pojmovanju odgovarjajoči muzikalni izraz pač morda komu zdel premarkanten, toda v celoti je Krekova skladba gotovo besedilu popolnoma primerna ter nam podaja izvrstno glasbeno ilustracijo jedne naših najkrasnejših lirskih pesnij, tako da jo kratko in malo prištevamo najboljšim slovenskim glasbenim delom, dasiravno nikdar ne doseže tiste popularnosti kakor Hajdrihov ali pa zlasti Fleišmanov napev. Bodi torej tem topleje priporočena vsem tistim, ki glasbo gojijo kakor umetnost in ne samo v zabavo.

Zunanost je elegantna in ukusna, cena nenavadno nizka.

Zimska idila. Balada (Besede A. Aškerca). Za srednji glas s spremljevanjem klavirja uglasbil Risto Savin, op. 7, Gosp. drju. Beli Stuhcu prijateljsko posvečeno. Komisijsionalna založba L. Schwentner v Ljubljani. Cena 1 K.

To skladbo naj samo na kratko pohvalimo, kajti sicer bi morali ponoviti vse tisto, kar smo že svoje dni na tem mestu rekli o istega skladatelja »Treh Aškerčevih baladah«. Tudi »Zimska idila« je lepo delo prave glasbene vrednosti, ki nam kaže, da marljivi g. skladatelj prav vrlo napreduje. Prijatelji dobre glasbe jo izvestno z veseljem pozdravijo.

Hrabroslav Volarič: Skladbe 1. Samospevi s klavirjem. Založila Franja Volaričeva. Izdal Josip Čerin. Cena 3 K.

Obsega 10 pesnij: »Oj rožmarin« (A. Pin), »Biserji« (Simon Gregorčič), »Ne žaluj« (Svojmir), »Dekliški vzdih« (Fran Gestrin), »Pregovorjena otožnost« (Pavlina Pajkova), »Dekliška tožba«, »Pogled v nedolžno oko« (Simon Gregorčič), »Ledene

rože» (Anton Aškerc), »Zopet solzé« (Josip Stritar) in »Zvonček« (Janko Leban) (op. 10, 14 in 23).

Te ljubeznjive popevke bodo v kratkem znane in priljubljene širom slovenske domovine, kajti vseskozi ljubke, prikupljive, zložene v jednostavnem, lažjem slogu. so kakor vstvarjene za domače glasbeno razvedrilo in za javno predavanje na pevskih večerih, zabavah, manjših koncertih itd. Mej njimi gotovo vsakdo najde nekaj, kar mu bode ugajalo in se poda njegovemu glasu, bodisi višjemu ali nižjemu, ženskemu ali moškemu; spremljevanje na klavirju tudi ni težavno in tako je proizvajanje omogočeno najširšim krogom, uspeh pa je tem samospevom vzpričo njih prisrčnosti in melodijoznosti zagotovljen v največji meri. — Res da v teh skladbah ni Bog ve kake originalnosti, res, da nas nikakor ne vodijo na doslej neznana, nova pota, in vendar smo jih prav od srca veseli, kajti delo so mladega, velenadarjenega in navdušenega skladatelja, kateri je moral žalibog le prezgodaj umolkni na veke. — Volarič je bil pač umetnik po Božji volji, in kakor ptici-pevki so mu pesni vrele iz prsij neprestano, neprisljeno! Že pričujoči zvezek njegovih zbranih skladb nam mej drugim n. pr. kaže, kako pazno je Volarič zasledoval slovensko pesništvo, kako je povsodi iskal za uglasbenje prikladnih tekstov. In sam Bog vedi, kakšne glasbene zaklade so nam z njim zakopali v hladni grob, sam Bog vedi, kaj bi nam še vstvaril, da mu je milejša osoda dala živeti, spopolnjevati se in delovati v ugodnejših razmerah! — Da se je ga. Franja Volaričeva (vdova pokojnikova?) odločila izdati vse skladbe rajnega Hrabroslava Volariča z večjo pomočjo gosp. Josipa Čerina, je čin pijetete, za katerega ji bode ves slovenski narod dolžan srčno in dejansko hvaležnost. Upajmo, da se ta prvi zvezek kmalu razproda, in da čim prej izide tudi drugi zvezek, ki bode po naznanilu na zadnji strani obsegal pet šaljivih samospenov.

Zunanost je lična, tisk razločen, papir posebno močan in trpežen, cena pa (za 22 stranij!) izvanredno nizka.

Volaričeve skladbe naj ne manjkajo v nobeni hiši, kjer se goji slovenska glasba!

—k.

NOVE KNJIGE.

Prešeren in Slovanstvo. O stoletnici pesnikovega rojstva napisal prof. Fr. Ilešič. Ljubljana 1900. L. Schwentner.

Ta razprava, ki je bila že sprejeta za Prešernovo številko letošnjega »Ljub. Zvona«, a jo je gospod pisatelj, vsled preobilo drugega gradiva, ki se je nakopičilo uredništvu, objavil v posebni brošurici, da bi njen obseg drugim preveč ne omejil prostora v »Zvonu« — bo marsikakega vročega čestilca ali čestilko Prešerna nemilo zadela. G. profesor nam je v tej razpravi pokazal našega Prešerna v povsem drugačni luči, nego smo bili navajeni zreti ga doslej. Z vso neizprosno znanstvenika-veščaka analizira in secira Prešernovo delovanje, oziroma nedelovanje in njegov pomen z ozirom na slovanstvo sploh in na slovenski narod posebej. Rezultat njegovih raziskavanj je ta, da Prešeren ni ničesar storil niti za slovanstvo, niti za slovenski narod, da ima Prešeren »velik pomen le za slovensko leposlovje«. Svojo razpravo zaključuje pisatelj tako-le:

»Spomenik, ki se postavi Prešernu v Ljubljani, ne more biti izraz hvaležnosti slovenskega naroda za trud, ne utelešenost vzorov slovenski mladini, pričal pa bo domačinom in tujcem, da je na slovenski zemlji bil rojen velik pesnik, izredno nadarjen sin Apolonov, ki je v slovenskem jeziku izražal evropsko kulturo«.

Prešeren torej po Ilešiču ni bil nič drugega nego velik pesnik, ki je slučajno pel v slovenskem jeziku. Slovenci se moremo zanj potemtakem ogrevati le kot kulturni narod v obče, ne pa kot slovenski narod. To je huda sodba; saj smo bili doslej več ali manj navajeni, častiti v Prešernu ne le pesnika-umetnika, marveč tudi pesnikarodoljuba in proroka. Ta Ilešičeva sodba o Prešernu je pa vendar pretrda, ako ne krivična. Ako bi ne imeli nobenega drugega dokaza o njegovem izrednem, požrtvovalnem rodoljubju, je že okolnost, da je v onem času: »v znamenju smrti svojega naroda — naroda? to ni bil narod, to so bili umirajoči rudimenti slovanstva«... da je v onem času, ko je bila na Kranjskem jedino le nemščina jezik olikancev — brez razlike narodnosti, ko so govorili slovenski le oni, »so von dem Dienerstands«, in je

bila vsa izobrazba nemška ter je slovenski jezik bil še takorekoč le nekaka surova masa, iz katere se je še-le moral oblikovati in vstvarjati pesniški jezik — da je v onem času pesnil slovenski, je to že dokaza dovolj, da je Prešeren gorko in globoko čutil za svoj narod. Pomisliti moramo, da je bil Prešeren velik pesnik, ki bi tudi v mnogoštevilnem kulturno visoko stoječem nemškem narodu prišel do veljave in slave in do — gmotnega blagostanja. A dasi je Prešeren vse to nedvomno vedel, je vendar krasne proizvode svojega genijalnega duha posvetil in dal v last narodu, iz katerega je izšel — nepoznanemu in neznanemu. In če bi se v vseh svojih poezijah niti enkrat ne bi bil spomnil svojega naroda, da bi strune njegove nikdar ne zapele in zadržtele rodoljubja — Prešeren bi bil kljub temu največji dobrotnik slovenskega naroda. Kajti — kaj je narod brez lastne literature? In Prešeren je ustvaritelj slovenske literature, on jej je postavil v svojih poezijah trden, neporušljiv temelj, na katerem so potem drugi gradili dalje. A Prešeren je svoje rodoljubje tudi neštetokrat izražal v svojih pesmih, ki so skoro vse prepletene z rodoljubjem. Tega se pač ne more reči o vseh velikih pesnikih. Tako n. pr. Gothe v svojih delih ni izražal nikakega rodoljubja, dasi je živel v dobi največjih stisk in ponižanja, ki ga je prizadel Napoleon I. nemškemu narodu. Sicer navajajo iz eposa »Hermann und Dorothea« nekaj izvršnih vrstic, ki naj bi pričale o požrtvovalnem patriotizmu Gothejevem. A dotične vrstice so tako slučajne, tako nemotivirane, da res ne morejo služiti v dokaz pesnikovega rodoljubja. In vendar, kako so Nemci častili in še vedno časte svojega Gotheja, kako velika je njihova hvaležnost do pesnika!

V glaven greh šteje prof. Ilešič Prešernu, da je bil nasprotnik ilirizma ter mu naprtiva, da: »vsled njegovega pasivnega odpora zoper ilirizem se je zamudila srečna prilika zedinjenja s Hrvati in se je pozneje planinsko slovanstvo moralo postaviti kot jednota (narod) poleg drugih slovanskih narodov«. Nedvomno je bil ilirizem velikanskega pomena za Jugoslovane in je tudi z ene strani izvršil svoj namen. Probudil je Jugoslovane k novemu narodnemu življenju in kulturnemu delovanju. Svojih ciljev pa, da bi iz Srbov, Hrvatov in Slo-

vencev napravil en narod — ni nimalo dosegel. Bili so sploh nedosegljivi. Prešeren je to pač uvidel ter se radi tega — poleg drugih vzrokov — ni mogel ogreti za ilirizem. In danes si moramo šteti to v srečo: slovenskemu narodu je tako ostal njegov največji pesnik — in še marsikaj drugega.

Gotovo pa je Ilešičeva razprava »Prešeren in slovanstvo« zelo zanimiva ter velike znanstvene vrednosti. V bodoče se bo vsakdo, ki bo pisal o slovenski literaturi sploh ali o Prešernu posebej, moral ozirati na njo. Ta Ilešičeva razprava tvori važen del književnosti o Prešernu in to tembolj, ker je popolnoma samostojna in neodvisna. Na obraženci naj je ne zamude čitati.

Fr. Ilešič: Lavantinský biskup Anton Martin Šlomšek. 1800—1862. (Otisk ze »Slovanského Přehledu« roč. III.) — V Praze. Tiskem české grafické společnosti »Unie« v Praze. — Nákladem vlastním 1901.

O tej velezanimivi brušurici nam je prijatelj obljubil kratko poročilo za prihodnjo številko.

Mladinska knjižnica. Izdaja »Zaveza avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev«. I. zvezek. V Ljubljani. Založil L. Schwentner. 1900. Cena kartoniranemu iztisu 80 st., po pošti 90 st. Prvi zvezek te mladinske knjižice prinaša dve lepi povesti iz veččega peresa g. Josipa Brinarja in sicer: I. »Medvedji lov«, in II. »Čukova ženitev«. Ti povesti je nagradil »Češko slovenski spolek v Pragi« in bodeta nedvomno ugajali mladim čitateljem. Knjižica je nad vse okusno opremljena. Naslovni list je narisal arhitekt Jager na Dunaju. Naj bi stariši mesto s sladkarijami obdarili svojo deco s to knjižico, katere cena je res nizka.

Josip Kostanjevec. Iz knjige življenja, I. zvezek. Založil pisatelj, tiskal R. Šeber v Postojni. — V predstoječi knjigi nam pisatelj menda ni podal novih plodov svojega peresa, marveč je le zbral nekaj svojih že obelodanih novel oz. povesti. Kostanjevec je marljiv in priljubljen sotrudnik »Ljub. Zvona«. — Ko čitamo Kostanjeveve spise, ki jih je zbral v I. zvezku, opazamo pred vsem dva glavna znaka: priprosti narodni slog in iz resničnega vsakdanjega življenja vzete sužete. To sta dve glavni karakteristični potezi njegovih spisov v I. zvezku. Nedvomno je Konstanjevec realist, a mnogokrat precej površen, ali

kakor pravijo drugi, zdrav realist. Osebe, s katerimi nas seznanja v svojih spisih, so skoro vse ljudje, kakoršne poznamo in srečujemo v svojem svakdanjem življenju, ljudje, ki so produkt razmer, v katerih živimo mi navadni zemljani; nobedna teh oseb ne stremi za tem, da se dvigne nad niveau obkrožujočega jo družabnega mileuja. Reči treba, da v obče Kostanjevec temeljito pozna te ljudi, a obdelovanje sujetov je čisto nekako začetniški nespretno, neskladno, vihravo. Površnost je velika napaka Kostanjeveceve muze. Tako je n. p. konec, t. j. samomor v noveli »R o ž a« tako slabo motiviran, da se mora zdeti neverjeten, kar jako škoduje splošnemu vtisu te, sicer jako lepe novele. Sicer pa je pisatelj v tej noveli v psihološkem oziru posegel uprav do dna.

Povest »List za listom« ima takorekoč skozi in skozi značaj površnosti in začetništva, a ima tudi nekaj zelo lepih točk. Mnogo boljša pa je noveleta »Najsrečnejši poštar«, katere zvršetek je mojstrski pogojen. Povestica »Škof« je skoro — naivna. Jako fino pisana pa je noveleta »Zakaj nisi bil mož«. Iz sujeta k noveli »Ženitna ponudba« bi bil Kostanjevec s svojim gotovo ne vsakdanjim talentom pač lahko vstvaril kaj boljšega. Dejanje ima sicer vse znake resničnosti, a psihološka stran je skoro docela zanemarljena. Najbolj plastično je še narisana stara Kovačevka, ki je pravi tip »hude tašče«. Vsekako pa nas zadovoljuje končni izid dejanja.

Vse te novele oz. povesti pa vsakem oziru visoko nadkriljuje noveleta »Brez službe.« Tu še-le se nam pokažejo Kostanjeveceve pisateljske zmožnosti v pravi luči, tu še-le spoznamo globokost in moč pisateljevega čuvstvovanja in njegovo intimno poznavanje proletarske bede. V tej noveleti se je pisatelj dotaknil jednega izmed najtemnejših in najžalostnejših pojavov v sodobnih razmerah. V pretresljivi nagoti nam kaže strašno bedo delavske družine v mestu, ko se mož in žena zaman trudita najti dela, da zaslužita košček vsakdanjega kruha za sé in svoje male črviče. Z večjo roko nam je pokazal brezvestnega tvorniškega ravnatelja, ki strašno bedo uboge družine na infernalen način izrablja v to, da zadošča svoji ostudni pohotnosti. To je eden tistih zločincev, ki človečanstvo sramoté bolj, nego anarhija, pred katerimi se pa »vse-

mogočna javnost« klanja do tal... Slavna policija — pa preganja in zapira lačne prostitutke. To je pač britka ironija sedanjega družabnega reda. Sicer pa to razpravljanje tu ni na mestu; k tem opazkam me je zavedla le okolnost, da tvorniški ravnatelj v Kostanjevičevi noveli »Brez službe« mora na človeka napraviti vtis pravega lopova.

Ako bo gosp. Kostanjevec poglobil svoje psihološko razmotrivanje in opazovanje življenja in ako bo bolj vestno popolnjeval svoje spise, pričakovati smemo od njega še izrednih duševnih plodov, ki bodo na čast naši literaturi. Priporočamo toplo, da se naše čitateljice in čitatelji seznajajo z dosedanjimi deli Josipa Kostanjevca.

Ilustrovani narodni koledar za leto 1901. Uredil in izdal **Dragotin Hribar** v Celju. Ta koledar je tudi letos izvrstno sestavljen in krasno opremljen. Prinesel je dve lepi sliki: »Večer na obali Opatije« in »Pozdrav iz daljine.« Dalje pokrajinske slike: »St. Pavel v Savinjski dolini«, »Škofja loka«, »Mozirje« in »Bled«, ki pričajo o krasoti slovenske zemlje. Poleg običajne bogate koledarske tvarine prinaša tudi več beletrističnih sestavkov, življenj-pise Dr. J. Kranjca, dr. Janka Pajka in Dragotina Ketteja ter zanimivi sestavek o Viktorini Kraus, rojeni Idričanki, bivši »prijateljici« in spremljevalki Napoleona velikega. Hribarjev koledar prinaša tudi kratek pregled važnejših dogodkov v minolem letu in več portretov. »Ilustrovani koledar« toplo priporočamo. Cena elegant. vezanemu K 2.—, broš. K 1.40, po pošti 10 st. več.

BELEŽKE.

Sodba nemškega lista o »Slovenki« Izvrstni dunajski list »Dokumente der Fraue« piše v 1. letošnji številki, navajaje neke podatke iz članka »vzgoja v sirotiščih«:

»Slovenka«, glasilo slovenskega ženstva v Trstu, izhaja že štiri leta. Dočim je bil ta list prva tri leta le nekak družinski list, ki se je razločeval od mnogoštevilnih nemških gospodinjских listov le po nekaterih vzgojeslovnih in književnih člankih, moramo priznati, da se je zadnje leto pod vodstvom nove urednice Ivanke Anžič dovršila vesela sprememba. Vkljub občut-

ljivemu pomanjkanju dobrih sotrudnikov, zlasti kar se tiče ženskega vprašanja, je vsebina tega mesečnika izborna (sehr geeignet).

Slovenci so majhen narod, ki obsega le dva milijona duš; narod je ubožen in žene so vsled samostanske vzgoje in pred-sodkov, katerih je med Slovenci, žal, še več nego drugod, novim idejam le težko dostopne; za to ne moremo odreči svojega priznanja skromnemu delovanju »Slovenke«.

Zofke Kveder »Misterij žene v nemškem prevodu. Dunajski »Dokumente der Frauen«, zvezek IV. št. 15 (1. januarja 1801.) prinaša prevod naslednjih črtic iz Zofke Kveder toli napadane knjige »Misterij žene«. Prišla je iz šole (št. 48). V mali prodajalnici papirja... (št. 50) in: Nihče ni pojml (št. 45.)

Srbkinja arhitekt. Kakor javlja srbski »Ženski svet« v Novem Sadu, je gica. Elizabeta Načić koncem minolega leta dovršila kurz za arhitekta ter položila izpit z odliko, in sicer bolje nego katerikoli nje moški tovariš. Imenovana gospica je svoje dni obiskovala višjo žensko šolo; popolnila si je nauke na gimnaziji ter napravila maturo z odliko. Sedaj je stara še le 22 let. V srbskem stavbenem ministerstvu je dobila takoj po izpitu službo.

Trgovina z dekleti. Nedavno se je vršila na Ruskem-Poljskem v mestu Petrikov kazenska obravnava, ki je spravila na dan grozne podrobnosti o nekem mednarodnem konsorciju trgovcev z dekleti, ki so mlada dekleta na Rusko-Poljskem zavajali k izseljevanju v Južno Afriko ter jih ondi prodajali. Lopovska družba, je imela v svoje svrhe nastavljen cel roj podagentov, ki so zasledovali dekleta ter jih z blestečimi obljubami pregovarjali, naj se izselijo v Buenos-Aires. V to svrho jim je bilo dobro vsako sredstvo ter se je n. pr. nek agent zaročil z eno izmed izbranih žrtev in se peljal z njo v Buenos-Aires, češ, da jo ondi poroči; takoj o dohodu je pa dekle prodal. Brezvestna druhal je na ta način skozi dve leti vršila svojo gnjusno kupčijo s človeškim mesom v velikem slogu ter razpošiljala dekleta po 10 in več skupaj, in jih prodajala. Podagenti, ki so dekleta izbirali in dovajali, so dobivali za vsako dekle 15 do 20 rubljev, glavni agenti in kupčevalci pa po 400 do 500 rubljev. O mnogih dekletih sploh ni več sledu. Bog ve, kdaj bi bile

oblasti prišle na sled tem grozodejstvom, da ni neki agent »pomotoma« odvel ljubice svojega tovariša ter jo prodal v Buenos-Aires, kjer je izginila brez sledu. Tako prevarjeni agent se je maščeval ter vso stvar javil oblastim. In še-le sedaj se je pokazalo, kako pomanjkljiv je ruski kazenski zakonik. Sodišče je namreč spoznalo, da po zakonu more kaznovati le tri izmed glavnih zatožencev radi — rufijanstva, kajti v ruskem kazenskem zakonu se ne nahaja nobena kazen za trgovanje z dekleti. Dotični trije glavni individui grde družbe, ki je na tako nečloveški način uničila nešteto eksistenc, obsojeni so vsak na 1, reci jeden mesec ječe. Za vsak najmanjši politični pregrešek, ki notabene, prav za prav ni pregrešek, določa ruski kazenski zakon strogo kazen, a bestialnim zločincem kakoršni so trgovci s človeškim mesom, se tega zakona ni treba bati — za nje ne poznajo kazni, njih obrt je torej prosta. Tu je pravica po kazenskih paragrafih zopet enkrat temeljito osvetljena.

Ženski krožek literarnega in govorniškega društva »Slavija« v Pragu priredi v januarju in februarju ciklus sledečih predavanj:

Gospa Ter. Novakova: »Cilj in obseg današnjega ženskega pokreta.«

Univ. prof. Dr. Fr. Drtina: »O višjem dekliškem šolstvu.«

Univ. prof. Dr. A. Kraus: »Zadnja Goetheova ljubav.«

Red. Jar. Tuna: »O ženskem pokretu na Moravskem.« in

Univ. prof. Dr. T. G. Masaryk: »Žena in politika.«

Poročati hočem svoj čas obširneje o vsakem posameznem predavanju.

Z. K.

Čemu potrebujejo delavke volilno pravo? Neki angležki proglas odgovarja na to vprašanje:

Ker se ženskih, dokler si ne morejo voliti svojih poslancev, ne vpraša, česa jim treba, nego se ž njimi postopa kakor z otroci, ki ne vedo, kaj je zanje dobro, kaj slabo; ker vsakdor sam najboljšo ve, kje ga žuli čevlji; ker se poslanec briga le za želje tistih, ki so ga izvolili; ker imamo zakone, ki se tičejo specijelno dela žensk in otrok; ker so ženske, ki delajo v tovarnah in delalnicah, podrejene zakonom, o katerih ustanovitvi se dotičnic ni vprašalo, da-li

so ti zakoni primerni; ker v slučaju, da so ti zakoni slabi, jih ni mogoče spremeniti, dokler ne vdobe ženske volilnega prava; ker je volilno pravo v nekaterih državah severne Amerike in v angleških naselbinah obrodilo najlepših sadov; ker je najboljša pot, da se pomaga ženskam, ta, da se jih pusti, naj si pomagajo same; ker je volilno pravo najkrajši in najboljši način, da se spozna, kaj zahtevajo ženske.

Ženske v šolskem svetu. Tretji šolski svet VII. okraja v Budimpešti se je nedavno dopolnil z 12 članovi - ženskami, katere bodo pred vsem imele nadzorovati otroške vrtce.

Prva profesorica na pravni fakulteti na Italijanskem. Gca. Tereza Sabriola je imenovana za privatno docentinjo pravne filozofije na vseučilišču v Rimu.

Prva odvetnica v Parizu. Nedavno so v Parizu zaprisegli prvo odvetnico go. Petit, rodod Rusinjo, soprogo uradnika v franc. trgovinskem ministerstvu. nekaj dni pozneje pa go. Chauvin, kateri gre zasluga, da je francoskim ženam izvojevala odvetništvo. Ga. Chauvin je nastopila te dni prvič kot zastopnica v neki pravdi zaradi ločitve zakona.

Ženski kongres v južni Afriki. V Paarlui (v Kapski naselbini) se je udeležilo 2000 ženskih, ki so prosvedovale proti grozovitostim, ki jih počenjajo v južni Afriki »kulturonosci«. Angleži. Kongresu je predsedovala ga. Roos.

Redka odlika Slovence. V slovesnej seji »Imperatorske Akademije Nauk« v Petrogradu 29. decembra min. l. prisojena je bila »premija imeni grofa A. D. Tolstega« — denarna nagrada 400 rub. sreb. našemu rojaku, gosp. M. Hostniku za njegovo knjigo »Grammatika slovinskago jazikà«, katera je, kakor vemo iz zanesljivega vira, bila natisnena že v aprilu m. l., pa ni doslej izšla, ker bode sestavljala jedno knjigo s »Slov.-ruskim slovarjem«, katerega tisk se bliža koncu. Čestitamo prvemu Slovencu, katerega je nagradil najvišji znanostni tribunal v Rusiji. Vivat sequens!

Ženska društva v Srbiji. Srbkinje so imele začetkom novega leta 54 dobrotvornih društev, in sicer v kraljevini Srbiji 3 samostalna ženska društva: v Belgradu, Kragujevcu in Šabcu; prvoimenovano društvo je imelo 16 podružnic po notranjosti. V Hrvatski, Slavoniji in Ogrski jih je bilo

32, v Dalmaciji 2, v Bosni in Hercegovini 1. Razven tega se jih snuje še 16 ter bodo Srbkinje kmalu s ponosom kazale na 70 ženskih društev, ki niso le torišča humanitete, marveč tudi ognjišča omike in rodoljubja. Že sedaj obsegajo ta društva najmanj 5000 Srbkinj.

Opomniti moramo, da gre dobrotvorno delovanje teh društev zlasti za tem, da se omogoči srbski mladini obiskovanje šol.

Srbkinje smejo biti ponosne na tako lepo bilanco početkom novega veka. Ko bi jih le hotele posnemati tudi — Slovenke!

Žensko gibanje in prostitucija. Grete Meisel-Hess razpravlja v 20. št. lista Dokumente der Frauen« (15. januarja 1901) o »ljubimkovanju«. Povod ji je dal grozen samomor priproste služkinje, katero je zapeljal in zapustil nečak baronice, pri kateri je služila, dočim jo je gospodinja izpodila iz službe, ki je zapazila posledice »ljubimkovanja«. Po zadnjem brezuspešnem poskusu, da bi jo baronica obdržala v hiši, se je nesrečnica — Ana Litschauer ji je ime — v predsobi polila obleko s špiritom ter zažgala. Vsled strašnih opeklin je umrla še tisto noč.

Grete Meisel-Hess zaključuje svojo presledljivo razpravo z besedami: Na ženah je, da izrujejo prostitucijo in takozvano ljubimkovanje. Ne nasilnim potom, kakor se je poskušalo že tolikokrat zaman: nego s tem, da s socijalnim sodelovanjem povečajo moškimi možnost, da pravočasno stopijo v zakon. Najvažnejša poteza v ženskem gibanju je to stremljenje.

Na moških pa je, da v slučajih najtežje odgovornosti, — ko so iz ženske napravili mater — ne zginejo kot žalostni junaki v brezsrarnni brezbržnosti s pozorišča ter da v svojem nadaljnjem socijalno naravnem postopanju ne zaostanejo vsaj za — šimpanzom in gorilo.

Na družbi pa je, da zadostno podpira vsako potrebno žensko, ki je postala mati. Potem pridobi družba vse tiste toke zdrave, vesele materinske moči, ki se zdaj tolikrat vsuše ali pogube, v skupni zaklad socijalne sile.

Priloga. Današnji številki prilagamo reklamni list knjigarne Anton Scholz v Zagrebu.